

Årsrapport 2024

Mars 2025

Distriktssenteret
Kompetansesenter for distriktsutvikling

Innhold

1.	Direktørens innledning	3
2.	Introduksjon og hovedtall	4
2.1.	Virksomhet og samfunnsoppdrag	4
2.2.	Organisasjon og ledelse	6
2.3.	Utvalgte hovedtall	7
3.	Aktiviteter og resultater	8
3.1.	Resultater og måloppnåelse	8
3.2.	Prioritering og ressursbruk.....	13
3.3.	Oversikt over andre rapporteringspunkter fra tildelingsbrevet	13
3.4.	Utredninger og kunnskapsprodukter	20
4.	Styring og kontroll	21
4.1.	Overordna vurdering.....	21
4.2.	Fellesføringer	23
5.	Vurdering av framtidsutsikter	25
6.	Årsregnskap	27
6.1.	Kommentarer fra ledelsen	27
6.2.	Prinsippnote til årsregnskapet	28
6.3.	Regnskapsprinsipper	29
6.4.	Oppstilling av bevilgningsrapportering for regnskapsåret 2024.....	31
6.5.	Oppstilling av artskontorapporteringen for 2024.....	33
6.6.	Resultatregnskap.....	34
6.7.	Balanse	35
7.	Vedlegg	42
7.1.	Nøkkeltall Merkur-programmet.....	42
7.2.	Oversikt over kommuner vi har vært tett på i 2024, og bakgrunnen for oppfølging	44
7.3.	Merkur-styrets årsmelding 2024.....	47
8.	Referanser	53

Omslagsbilde: Åpning av digital/fjernbetjent butikk i Feiosbui/Nærbutikken Feios 6. desember 2024.

Foto: Steinar Fredheim, Distriktssenteret.

1. Direktørens innledning

Satsingen på å koordinere aktører i «laget rundt» kommunen som samfunnsutvikler og teste nye samarbeidsformer skyter fart. I flere satsinger erfarer vi at vi kan spille en sentral rolle som mellomromsspiller. På flere områder har vi tett samarbeid med regionale og nasjonale aktører som har veiledningsoppdrag for kommunene.

Når kommunene blir møtt av samordnet innsats, blir det lettere for kommunene å nyttiggjøre seg av veiledning og støtte som er tilgjengelig, og den samlede måloppnåelsen blir bedre.

Gjennom følgeforskning, partnere og brukere får vi tilbakemeldinger om at vi har en viktig rolle som mellomromsspiller og nettverkspendler. Ved å navigere mellom forvaltningsnivå og fagfelt kan vi være fasilitator, katalysator og den som bringer partene sammen og får snøballen til å rulle. For å få dette til, er det viktig at samordning som mål og virkemiddel er godt forankra på ledernivå hos de ulike samarbeidsaktørene, som fylkeskommune og statsforvalter.

Siden Distriktssenteret har avgrensa kapasitet er det en bevisst strategi å jobbe gjennom andre. Det å få flere av de nasjonale aktørene til å bli kjent med, og ta i bruk, vår kompetanse og våre tjenester, gjør at vi når fram til flere av kommunene i vår målgruppe. Gjennom å sikre at våre tilbud er tilpassa behovet til og kjent hos fylkeskommuner og statsforvaltere håper vi å nå flere kommuner i målgruppa - samtidig som de regionale aktørene kan spare ressurser på å bruke vårt veiledningsmaterieell heller enn å utvikle sitt eget. Vi har tro på at gjenbruk, samarbeid og erfaringsdeling gir merverdi for alle.

I Distriktssenteret har vi 27 medarbeidere som brenner for samfunnsoppdraget vårt og ønsker å gjøre en forskjell hos kommuner og butikker, slik at også Distrikts-Norge er attraktivt å bo og drive næring i. De siste årene har en rekke offentlige utredninger pekt på utviklingstrekk som hele landet er i ferd med å møte og som mange av distriktskommunene allerede står midt oppi. Demografiutvalget, distriktsnæringsutvalget og generalistkommuneutvalget har alle pekt på faktorer som demografiske endringer, kapasitets- og kompetanseutfordringer og store omstillingsbehov. Når kommunen står til knes i disse utfordringene, er det vanskelig å jobbe godt og langsiktig for utvikling. De daglige utfordringene er mer en nok. Da blir det veldig klart at gårdsdagens medisin ikke lengre er tilstrekkelig.

Vi må jobbe annerledes enn før om virkemidlene for spredd bosetning i distriktene skal virke. Kommunene står ofte i en vanskelig skvis mellom forventninger fra næringsliv og innbyggere på den ene siden, myndighetskrav på den andre siden og utfordringer med kapasitet og kompetanse på den tredje. Som offentlige virksomheter må vi tenke nytt om våre arbeidsmåter og hvordan vi systematisk kan legge til rette for at kommunene skal oppnå størst mulig effekt av statens og fylkeskommunens samlede veiledningstilbud og virkemidler.

Merkur-programmet er et svært treffsikkert distriktpolitisk virkemiddel. De siste årene har programmet bidratt til omfattende innovasjon. Distriktsbutikkene har gått fra å ligge etter til å være drivere i den teknologiske utviklingen. Utviklingen av fjernbetjente butikker har gått fort, og over 100 er nå i drift etter å ha fått støtte fra Merkur-programmet. Resultatet er ikke bare en positiv omsetningsutvikling, men bedre rammevilkår for butikkdrivere og tilrettelegging for overlevelse og mulighetene for at nye generasjoner vil overta. Vi legger til rette for et økende samarbeid mellom butikker og kommuner, og vi utforsker samarbeidsformer som legger til rette for at butikkene blir viktigere som lokale utviklingsaktører.

Som direktør for Distriktssenteret mener jeg at vi er en tydelig og viktig bidragsyter der vi bidrar. Vi tør å utfordre ulike aktørers arbeidsform og legger til rette for innovasjon og nytenking. Vi tør å prøve nye samarbeidsformer og metoder. Gjennom innspill til politikkutvikling og media er vi synlige som kunnskapssenter og når fram til flere enn de vi treffer til daglig.

Jeg skulle ønske at Distriktssenteret kunne ha bidratt mer, men kapasiteten vår gjør at vi må prioritere strengt. Effekten av vår innsats er best når vi har kapasitet til å investere tid og følge opp prosjektene tett. Det skulle vi gjerne gjort i flere kommuner, fylker og prosjekter.

Marit L. Mellingen
direktør

2. Introduksjon og hovedtall

2.1. Virksomhet og samfunnsoppdrag

Samfunnsoppdraget til Distriktssenteret handler om å samle, utvikle og dele kunnskap om hvordan distriktskommuner og distriktsbutikker kan utvikle seg og sine lokalsamfunn. Vi skal bidra til å styrke distriktskommunenes utviklingskapasitet, slik at de finner gode lokale løsninger på utfordringene som følger av blant annet demografisk utvikling og mangel på kompetent arbeidskraft.

Distriktssenteret er et faglig uavhengig, nasjonalt kompetansesenter for lokal samfunnsutvikling og arbeider for å gjøre det attraktivt å bo, jobbe og drive næring i distriktene. Det er kommunene og butikker i Merkur-programmet som er de viktigste målgruppene våre. Samtidig samarbeider vi med og utveksler erfaringer med andre som har ansvar for veiledning av kommunene.

Senteret er et ordinært statlig forvaltningsorgan underlagt Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD).

Distriktssenterets arbeid handler i stor grad om å samle, utvikle og dele kunnskap om hvordan distriktskommuner og distriktsbutikker kan utvikle seg og sine lokalsamfunn.

Vi leverer blant annet digitale verktøy, veiledninger, læringseksempel og nettverk. Vi bestiller forskning, og bidrar blant annet til utprøving av nye arbeidsmåter, erfaringsutveksling og kompetanseheving.

Utstrakt samarbeid med fylkeskommunene er med på å gjøre det mulig å tilpasse veiledningen til de ulike behovene kommunene har. Samarbeid gjør det også mulig å gi et bedre tilbud til flere enn om vi bare hadde møtt kommunene alene.

Vi har også omfattende samarbeid med blant annet Husbanken, statsforvalterne og flere andre aktører. Tett dialog og samarbeid med KDD resulterer både i tilbud til kommunene og gir oss muligheten til å gi faglige innspill til politikkutvikling og pågående arbeid i departementet. Slike bidrag gir vi også til andre departementer gjennom faglig samarbeid, innspill og høringsuttalelser. Distriktssenteret gjennomfører prosjekter og satsinger hvor både Planavdelingen i Kommunal- og distriktsdepartementet, Forsvarsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet bidrar med finansiering av følgeforskning og faglig innhold

I tildelingsbrevet for 2024 skriver KDD at «Distriktssenteret har, som et nasjonalt kompetansesenter for lokal samfunnsutvikling, en viktig rolle for å bidra til at distriktskommuner skal bli gode samfunnsutviklere, og å styrke utviklingskapasiteten og utviklingsinnsatsen deres.» (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2023). God effekt av vår innsats krever tverrfaglighet, og samarbeidet med flere sektordepartementer bidrar til læring og kunnskapsdeling både hos oss og sektordepartementene, og ikke minst at kommunene opplever større nytte av våre tilbud.

I tildelingsbrevet blir Distriktssenteret bedt om å jobbe for hovedmål tre som er satt for distrikts- og regionalpolitikken: Styrket utviklingskapasitet og velfungerende tjenestetilbud i distriktene. Innenfor oppgaveporteføljen i hovedinstruksen for Distriktssenteret blir vi bedt om å:

- Prioritere arbeidsmåter og innsats som gjør at mange kommuner i områder med særlige distriktsutfordringer drar nytte av arbeidet
- Utvikle kunnskap og arbeidsformer som bidrar til at distriktskommuner tar i bruk gode løsninger for lokal samfunns- og tjenesteutvikling.
- Bidra til å styrke kapasitet og kompetanse i distriktskommuner på innovasjon, fornying og omstilling.
- Gi faglige innspill til nasjonal politikkutvikling.
- Bidra til boligutvikling i distriktskommuner, i samarbeid med Husbanken.

- Forvalte og utvikle Merkur-programmet, for å sikre et best mulig tjenestetilbud i bygdene hvor butikkene ligger.

Samtidig gir tildelingsbrevet noen konkrete oppdrag:

- Styrke arbeidet med nyskaping og innovasjon i distriktskommuner
- Bygdeveksttaler
- Boliger og bomiljø
- Samspill knyttet til tjenesteutvikling

I strategi for perioden 2021-2025 (Distriktssenteret, 2021) er det beskrevet fire utviklingsmål:

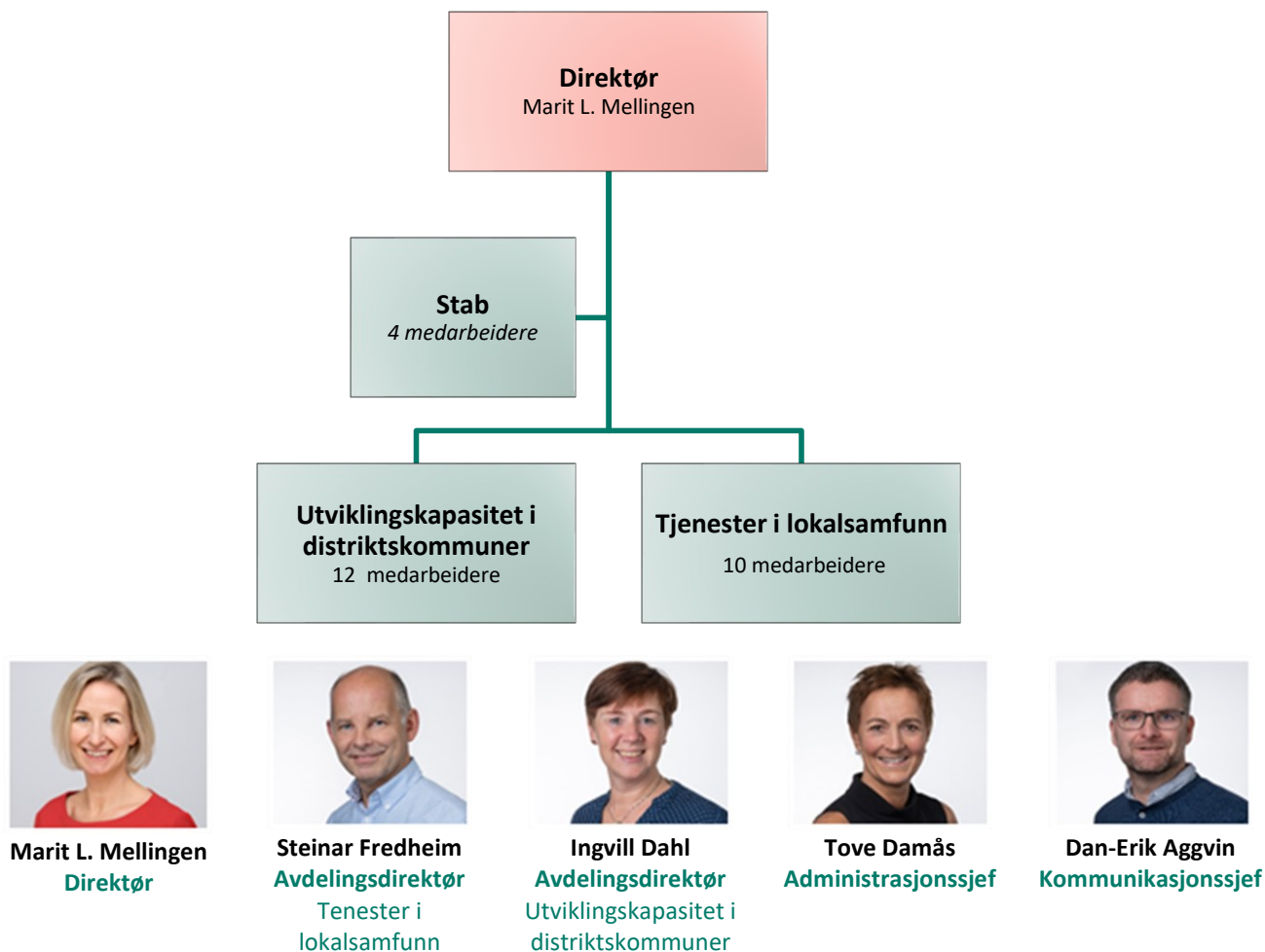
- Vår innsats bidrar til å styrke distriktskommunenes evne til innovasjon og omstilling for lokalt arbeid med bærekraftig samfunnsutvikling.
- Merkur-butikkene samarbeider godt med kommunen om tiltak og tjenester som styrker lokalsamfunnet, og har et bedre driftsgrunnlag.
- Vår kunnskap blir brukt når nasjonal politikk blir diskutert og utforma.
- Vi er en framtidsretta kunnskapsorganisasjon med tydelige prioriteringer og fornøyde og kompetente medarbeidere.

2.2. Organisasjon og ledelse

Distriktssenteret er organisert i to fagavdelinger og en stab, fordelt på tre kontorsteder: Leikanger, Sandnessjøen og Steinkjer. Alle har delvis fjernledelse. Det er et omfattende faglig samarbeid mellom avdelingene. Ved utgangen av 2024 hadde Distriktssenteret 27 ansatte.

Vi har hatt flere foreldrepermisjoner i løpet av 2025, noe som har gitt oss en reduksjon av kapasitet.

I Merkur-programmet har vi i tillegg 10 konsulenter på fireårige oppdragsavtaler. Disse er rådgivere for butikker i hver sin region. Avdelingsdirektøren i Tjenester i lokalsamfunn har ansvar for den faglige oppfølginga av konsulentene. Nåværende oppdragsavtaler startet 1.8.2024.

2.3. Utvalgte hovedtall

	2024
Antall ansatte*	27
Antall avtalte årsverk*	27
Antall utførte årsverk	23,63
Samla tildeling post 01-99	kr 147 658 000
Utnyttelsesgrad post 01-29	93,95 %
Driftsutgifter	kr 34 952 040
Lønnsandel av driftsutgifter	74,9 %
Lønnsutgifter per årsverk	kr 969 333

* Kilde: [SSB-tabell 12623: Ansatte i staten, etter enhet](#)

Merkur-programmet

	2024*
Tildelt 2024	69 531 000
Overført fra tidligere år	40 925 000
Sum disponible midler	110 456 000
Utbetalt støtteordningene	55 915 000
Utbetalt kompetanseprogrammet	17 634 000
Blir overført til neste år**	36 907 000

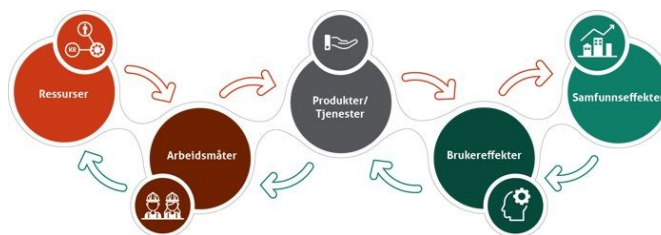
* Tallene er avrunda til nærmeste 1000.

** Tildelte midler blir utbetalt inntil to år etter tilsagn er gitt.

3. Aktiviteter og resultater

3.1. Resultater og måloppnåelse

Distriktssenteret arbeider med utgangspunkt i DFØs resultatkjede, og planlegger vanligvis aktiviteten med utgangspunkt i hvilke brukereffekter vi skal oppnå. Samfunnseffekter er vanskelige å spore innenfor lokal samfunnsutvikling. Det er for mange innsatsfaktorer som har innvirkning på utviklinga i Distrikts-Norge til at vi kan spore aktiviteten vår så langt. Gjennom å arbeide for endring i arbeidsmåter og holdningsendringer kan vi sannsynliggjøre at innsatsen vår har innvirkning på det som til slutt blir samfunnseffekter.

Brukerne våre er primært kommuner i sentralitet 5 og 6 og Merkur-butikkene. Samtidig kan brukerne i en del aktiviteter være knyttet til fylkeskommuner, Statsforvaltere, departementer eller andre samarbeidsparter.

Vi forteller ofte om *resultater* av aktiviteten vår. Dette kan både være brukereffekter, produkter og tjenester.

Kunnskaps- og nettverkspendler

Distriktssenteret har alltid lagt vekt på å ta en posisjon der vi arbeider i mellomrommet mellom aktører som har ulike oppgaver i lokalt og regionalt utviklingsarbeid. Vi har også lagt vekt på å ha kunnskap om de forskjellige aktørene, deres fagfelt og ansvar. Samtidig har vi satset på å kunne stille med praktisk prosesskunnskap i samarbeidsprosjektene vi er med i, både for å sikre effektive og gode prosesser og for å kunne overføre slik kunnskap til de vi samarbeider med og veileder.

Distriktssenterets rolle blir lagt merke til som nyttig der aktører fra ulike forvaltningsnivåer og fagområder skal samarbeide. Følgeforskerne av bygdevekstarbeidet skriver om Distriktssenteret at «rollen som nettverkspendler kjennetegnes ved at de beveger seg mellom ulike nettverk, er samarbeidsorienterte og utviser god forståelse for andre aktørers mål, væremåte og begrunnelser.» (Øyum, Carlsson, Ekmann, & Stjernström, 2024)

Distriktssenteret begynte i 2020 å utforske hvordan vi sammen med de regionale aktørene kan veilede kommunene på en slik måte at de lykkes med utviklingsarbeidet sitt. Tanken var å være til nytte for distriktskommunen, som satt på spissen har 800 innbyggere, en kommuneadministrasjon på 30 personer og totalt 140 ansatte som skal ivareta kommunen sine fire roller og tusenvis av pålagte oppgaver – samtidig som de skal vere lokal utviklingsaktør.

Disse kommunene står daglig i en rekke utfordringer, som for eksempel:

- Stort omstillingsbehov, vanskelig økonomi, mangler fagfolk i nøkkelstillinger.
- Sektorpreg og silotenking – fra departementene, hos Statsforvalteren, fylkeskommunene og kommunene.
- Politikere og administrasjon i kommunene har behov for hjelp og støtte.

Gjennom Distriktssenterets aktiviteter har vi sett at

- Det ikke er ett, men flere tiltak som må virke sammen og tilpasses lokale forutsetninger.
- Økt samarbeid mellom og samordning av nasjonale og regionale aktørers innsats og virkemidler er viktige tiltak for å styrke distriktskommuners kapasitet og kompetanse, og kan sikre generalistkommunerollen.
- Mer samordning, samarbeid og tilpasning av veiledning og bruken av økonomiske virkemidler vil kunne gi bedre og mer varig effekt av samlet ressursinnsats.
- Kommunene må jobbe på nye måter – og regionale støttespillere må samarbeide og jobbe på nye måter.

Generalistkommuneutvalget (NOU 2023:9, 2023) og Klimautvalget 2050 (NOU 2023:25, 2023) peker på at både staten og fylkeskommunene må ta en tydeligere rolle overfor kommuner, slik at de skal kunne ivareta

sine oppgaver innen planlegging, fornying og innovasjon. Utvalgene mener blant annet at veiledningsrollen til fylkeskommunene bør tydeliggjøres, og at kommunene bør gis mer praktisk bistand.

Bygdeveksttaler

I arbeidet med Bygdevekstpilotene har Distriktssenteret brukt mest tid på prosjektledernetverkene, som vi har et særlig ansvar for. Nettverkene er viktig for erfaringsdeling mellom prosjektene. De er også viktige for overføring av kunnskap mellom pulje 1 og pulje 2. Vi har blant annet brukt tid mot slutten av 2024 for å planlegge felles samling mellom pilotene i januar 2025. Midtveisrapporten i følgeevalueringen trekker fram Distriktssenteret som en viktig aktør for prosjektlederne.

Distriktssenterets rolle gjennom prosjektledernetverket framstår viktig ikke bare for at den enkelte prosjektleder skulle «finne» sin rolle i utvikling av et helt nytt virkemiddel, men også for at prosjektledernetverket totalt sett kan være en aktør i utforming av et nytt virkemiddel. Distriktssentret har gjennom jevnlig digitale møter og fysiske samlinger med prosjektlederne vært en svært viktig aktør for å bygge trygghet, «kapasitet» og fellesskap i prosjektlederteamet. Distriktssentrets rolle kan beskrives som [...] nettverkspendler. Rollen som nettverkspendler kjennetegnes ved at de beveger seg mellom ulike nettverk, er samarbeidsorienterte og utviser god forståelse for andre aktørers mål, væremåte og begrunnelser. (Øyum, Carlsson, Ekmann, & Stjernström, 2024)

Distriktssenteret skal også være kompetansepartner for pilotene. Hvordan det skjer varierer mellom de ulike prosjektene. Vi har dialog med pilotene om deres avtaletekster og handlingsplaner. Distriktssenterets bidrag blir konkretisert gjennom arbeidet med pilotenes handlingsplaner for det enkelte år. Aktiviteter og prosesser varierer fra pilot til pilot, slik at Distriktssenteret blant annet har gitt mer prosessstøtte i Trøndelag og mindre i Finnmark. Metodekunnskap som ble prøvd ut gjennom [Veiledningspiloten](#) har blitt brukt aktivt i arbeidet med bygdevekstpilotene.

Boliger og bomiljø

Husbanken og Distriktssenteret har i 2024 samarbeidet om å styrke lokal gjennomføringsevne og bruk av Husbankens virkemidler til investeringer, byggeaktivitet og utviklingsaktivitet i kommuner med særlige distriktsutfordringer. Vi samarbeidet om tildeling og oppfølging av de distriktsrettede midlene fra post 78 - Tilskudd til boligtiltak. En del av dette arbeidet var gjennomføring av søkerwebinar.

Gjennom året har vi fulgt opp kommunene som fikk tilskudd i 2023 gjennom 3 digitale fellessamlinger (hvorav 1 felles med prosjekter som fikk tildeling i 2024) og direkte oppfølging med enkeltkommuner når kommunene har ønsket dette. Flere kommuner har gitt gode tilbakemeldinger på de digitale samlingene. Erfaringsdeling og kontakt med andre kommuner oppleves som nyttig og inspirerende. Kommunenes behov og ønsker om direktedialog og oppfølging har variert. Kommuner som har brukt oss aktivt har gitt tilbakemelding om at dette har vært nyttig. Noen kommuner har brukt oss aktivt som sparringpartner i planlegging og gjennomføring av lokale aktiviteter, andre har fått hjelp gjennom informasjonsdeling og veiledning via e-post og telefon.

I 2024 ble det gitt 21 millioner kroner til 25 ulike prosjekt i distriktskommuner. Flere av prosjektene omfatter mer enn en kommune.

Distriktssenteret og Husbanken har i 2024 samarbeidet om å formidle kunnskap og erfaringer fra «Aldersvennlige boliger og bomiljø i distriktene» og fra «Tilskudd til boligtiltak i distriktene». Samarbeidet med Husbanken omfatter også arbeid med temaet bolig i Bygdevekstpilotene.

Distriktssenteret har også blitt koblet på arbeidet med Bo trygt hjemme-reformen, herunder Eldreboligprogrammet.

EKSEMPEL: Møre og Romsdal – Opplæring i plan for politikere

I Veiledningspiloten (2020–2022) fikk 4 utvalgte distriktskommuner veiledning i utviklingsarbeidet fra Distriktssenteret og Møre og Romsdal fylkeskommune. Erfaringene herfra har vært viktige byggeklosser for den nye satsingen i fylket. Vi har sett over tid at det er stort behov for bedre samordning og at Statsforvalterne også bør være en del av laget sammen med Distriktssenteret og fylkeskommunen.

Da Vanylven ba om veiledning fra Statsforvalteren om ble fylkeskommunen og Distriktssenteret invitert med, og sammen planla vi og gjennomførte et arbeidsverksted for kommunestyret i Vanylven. Tilbakemeldingene var svært gode, og ble starten på «tett på-sporet» i den samordnede opplæringen om plan for politikere i kommunene.

Opplæring i plan for politikere startet høsten 2023. Satsingen har to tilbud, som henger tett sammen:

- Digitalt opplæringsmateriell med [korte filmer](#), som er åpent og tilgjengelig for alle.
- *Tett på*, der et tverrfaglig team fra Statsforvalteren, fylkeskommunen og Distriktssenteret følger og gir opplæring til fem utvalgte og motiverte kommuner gjennom hele kommunestyreperioden.

Hvordan man kan løfte helse- og omsorg ut av sektorsporet og inn i kommunens overordna planlegging (kommuneplan og økonomiplan) har kommet inn som en viktig del av arbeidet. Dette har blitt et ekstra pilotprosjekt i pilotprosjektet, og er støtta av Helse og omsorgsdepartementet. Vi har laga film, gjennomført politisk verksted og involvert flere fagpersoner i alle tre organisasjonene.

Vi har etablert ei styringsgruppe som består av direktør i Distriktssenteret, ass. statsforvalter og ass. fylkeskommunedirektør. Det er enighet om at dette er en viktig arena for å sikre forankring og ressurser til arbeidet. Pilotprosjektet har en lang tidshorison. Ting kan skje underveis og det er viktig å ha en arena for å diskutere hvilken kapasitet vi har. Når uforutsette ting skjer i prosjektgruppa eller hos sentrale medarbeidere må alt ligge til rette for at resten av prosjektet skal kunne trå til og hjelpe hverandre.

Fra politisk verksted i Fjord kommune. (Foto: Distriktssenteret/Børge Solbakk)

Demografiendringene kommer først i de små kommunene. Det betyr også at de minste må gå opp løypa først, selv om de har minst ressurser. Forventningene til kommunene er store – de minste skal forholde seg til samme regelverk som kommuner med flere ressurser. Vi ser at kommunene ikke greier å møte alle forventningene fra innbyggere og forpliktelsene fra lover, regler og krav. Det er et viktig bakteppe for vårt utviklingsarbeid, som handler om å jobbe sammen med kommunene for at de skal klare å stå i utfordringene og de store omstillingsbehovene.

- Vi ser at det er viktig med erfaringsdeling på tvers av kommuner og mellom kommunene og oss som støttespillere.
- Kommunene får til mer med tett oppfølging.
- Vi står sterkere sammen – får mer effekt av innsatsen når vi står sammen og utfyller hverandre.

Prosjektet blir følgeforsket av Oxford Research, som gir tilbakemeldinger underveis. Følgeforskninga skal ha særlig oppmerksomhet på arbeid med å utvikle fylkeskommunen og Statsforvalteren sin veiledningspraksis. Vi deler erfaring med andre regioner og nasjonale myndigheter. Oxford har levert Fail-fast notat og innholdsanalyse av filmer. Senere kommer to delleveranser (2026 og 2027) og sluttrapport i 2028.

Selv opplever vi i Distriktssenteret stor nytte av samarbeidet, og mener det gir stor nytte både for deltagerkommunene og de tre veilederaktørene.

- Nye arbeidsmåter utfordrer alle de involverte, og vi ser at det er nyttig og viktig å tørre å differensiere oppfølgingen.
- Gjennom arbeidet går vi fra læring på tvers til læring innover i organisasjonene.
- Gjennom arbeidet bygges tillit. Tillit effektiviserer.
- Distriktssenteret har en viktig rolle som nøytral mellomromsspiller, og denne er verdsatt av de ulike aktørene. Dette er spesielt viktig der tilliten mellom aktører er lav fra før. Både prosesskompetanse, blikket utenfra og oppfatningen av Distriktssenteret som nøytral og objektiv er viktige faktorer.
- Den samla innsatsen fra veiledningsaktørene gjør at effekten av veiledningen blir bedre.
- De relasjonelle faktorene er helt avgjørende for at vi skal klare å stå i utviklingsarbeid som går over lang tid. Det er både ekstra krevende og givende at vi er tre organisasjoner som jobber sammen og er kollegaer på tvers.
- Det er stor interesse fra andre fylkeskommuner og statsforvaltere, som ønsker å lære mer om pilotprosjektet i Møre og Romsdal, og Distriktssenteret formidler erfaringer på flere arenaer.

Forsvarspiloten

Kommunal- og distriktsdepartementet har i samarbeid med Forsvarsdepartementet bedt Distriktssenteret om å gå i dialog med utvalgte forsvarskommuner i Nord-Norge. Målet er å gi et tilbud om bistand for å forsterke samarbeid mellom kommunen og Forsvaret lokalt om boligutvikling og utvikling av attraktive steder.

Arbeidet blir lagt opp etter en metode inspirert av tjenestedesign. Slik legger vi opp til å sikre skreddersøm tilpasset lokale behov.

SØR-VARANGER AVIS

Nyheter Finnmarkdebatten Tavlå Annonsering Prøv ALT Eavis

NYHETER LOKALSAMFUNN FORSVARET

Pilotprosjekt: Sør-Varanger skal utvikle attraktive lokalsamfunn sammen med Forsvaret

PROSJEKT: Sør-Varanger er en av tre distriktskommuner som er invitert med i et prosjekt i regi av Distriktssenteret om samarbeid mellom kommune og forsvarset for å utvikle attraktive lokalsamfunn. Foto fra påskegudstjeneste i Grense Jakobselv i regi av GSV. Foto: Yngve Grønvik

Av Yngve Grønvik

Publisert: 30.06.24 04:00

Del

– Det er mye utviklingskraft i Sør-Varanger, og vi ser fram til å følge dem i dette arbeidet, sier Hildegunn Nordtug i Distriktssenteret.

For abonnenter

Sør-Varanger er en av tre distriktskommuner som er invitert med i et prosjekt i regi av Distriktssenteret om samarbeid mellom kommune og forsvarset for å utvikle attraktive lokalsamfunn.

Klare gevinster

Velfungerende og attraktive lokalsamfunn er avgjørende for god grunnberedskap, for å redusere turnover blant ansatte og for støtte til Forsvarets avdelinger. Både Forsvaret og forsvarskommunene har klare gevinster av at flere forsvarsansatte bosetter seg lokalt. Resultatene som kommer ut av samarbeidet skal ha overføringsverdi til andre forsvarskommuner i distriktene, heter det i en pressemelding fra Distriktssenteret - Kompetansesenter for distriktsutvikling.

– Vi er veldig glade for å ha med Sør-Varanger, sier Hildegunn Nordtug i Distriktssenteret.

– Å finne de gode måtene å samarbeide på, og finne gode tiltak ut ifra de ressursene man har. Det er mye utviklingskraft i Sør-Varanger, og vi ser fram til å følge dem i dette arbeidet, sier hun i pressemeldingen.

Faksimile fra Sør-Varanger Avis 30.6.2024

I arbeidet med Forsvarspiloten har vi fått bekreftet gammel lærdom om kommunal deltagelse i utviklingsprosjekter: Det er tungt å starte opp når kommunen er utpekt uten å ha meldt seg frivillig. En slik oppstart gjør også at det andre kommuner som gir uttrykk for at de føler seg forbigått. Det skaper noe støy. I disse prosjektene blir det lagt til rette for noe erfaringsdeling med andre forsvarskommuner.

Sør-Varanger har flere store offentlige aktører som har interesse for prosjektet: Kommunen, Forsvaret, Politiet og sykehuset. Her et forprosjekt ferdig, og nå gjennomføres et hovedprosjekt med tre pakker: 1) Utleieboliger, 2) Samarbeid om rekruttering, 3) Samarbeid om sosiale tiltak for å øke stedstilhørigheten. Det er sammenfallende utfordringer med Øst-Finnmarkspakken, og søkes finansiering til noen av tiltakene gjennom den. Husbanken Nord er også aktiv samarbeidspart. Finnmark fylkeskommune viser interesse for prosjektet, og har deltatt i en workshop. De har ikke ønsket å delta i prosjektgruppe. Prosjektet har god politisk og administrativ forankring i kommunen.

Bardu og Målselv har brukt lengre tid på å komme i gang med aktivitetene. Her har det vært mer krevende å sikre forankring i kommunene. Det er nå god driv hos Bardu, og Målselv ønsker å «speile» aktiviteten som skjer i Bardu. Disse to kommunene er i gang med innsiktsfasen. Fylkeskommunen blir holdt orientert gjennom Distriktssenterets kontaktperson.

Oxford Research er engasjert for å følgeforske pilotprosjektet. Her er Distriktssenteret oppdragsgiver mens Forsvarsdepartementet står for finansieringen. Sluttrapport skal leveres i 3. kvartal 2026.

Samarbeid med andre

Som liten etat er det viktig for Distriktssenteret å jobbe sammen med og gjennom andre. Når andre tar i bruk kunnskap og metoder vi har utviklet, når vi fram til målgruppene våre og andre sparer ressurser på egen kunnskaps- og metodeutvikling.

Selv om videreutvikling av samarbeid med regionale aktører har hatt førsteprioritet i 2024, har vi også mange andre gode samarbeidspartnere. I 2024 har vi skrevet nye samarbeidsavtaler med både Husbanken og Bylivssenteret. Vi har også samarbeid med for eksempel Nordregio, Doga, Innovasjon Norge og KS.

I 2024 har vi også startet samarbeid med etater som vi ikke har hatt så mye med å gjøre tidligere, som Helse- og omsorgsdepartementet, Forsvarsdepartementet, Forsvarsdepartementet og Barentssekretariatet.

I tillegg har vi fornyet kontakten med aktører som IMDi, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Tilvæxtanalys for å samarbeide om ny kunnskapsutvikling.

Vi har samarbeidet med butikkjedene om å lage en rapport til KDD om konsekvensene EUs emballasjedirektiv kan ha for Merkur-butikkene.

3.2. Prioritering og ressursbruk

Distriktssenteret opplever fremdeles høy etterspørsel og ønske om samarbeid fra ulike aktører på alle forvaltningsnivå. Nytte for hovedmålgruppene våre, distriktskommuner og distriktsbutikker, er den viktigste faktoren når vi skal prioritere.

Siden det meste av aktiviteten vår er fleksibel og skalerbar, er det ofte lettere å synliggjøre det vi har gjort og resultatene av det enn hva som er nedprioritert og kanskje mangler resultat. Det er to viktige grunner til dette: Hovedprioriteringa blir gjort i den årlige virksomhetsplanlegginga vår. Der blir ofte planer lagt til side på idestadiet, fordi det ikke er nok ressurser til å gjennomføre dem, eller fordi en faglig vurdering tilsier at andre aktiviteter, produkter og tjenester vil gi mer nytte for målgruppene. Det andre er at vi gjennom året hele tiden gjør slike vurderinger. Når en aktivitet blir oppprioritert, kan en annen like gjerne bli utsatt som å bli lagt vekk. Det gjør at resultatet av den aktiviteten også kommer, men kanskje på et annet tidspunkt enn opprinnelig planlagt.

Vi har tett dialog med KDD, både faglig og på ledernivå. Den tette kontakten mellom ledergruppene i Distriktssenteret og Regionalpolitisk avdeling i KDD er nyttig for å sikre gjensidig forståelse for aktivitet og prioriteringer. Slik kan vi sørge for god samordning av ressursene vi til sammen har til kunnskapsutvikling.

I 2024 har Distriktssenteret brukt relativt store ressurser på gjennomgang av informasjonssikkerhet og anskaffelse av ny leverandør for IT-drift. Som liten etat er det utfordrende å ha god nok kompetanse til å følge risikobildet og sørge for å ha riktige systemer og rutiner på plass. Det gjør at det er viktig for oss å knytte til oss riktig ekstern bistand.

Selv om reiseaktiviteten vår fremdeles er høy, prioriterer vi oftest å gjennomføre aktiviteter digitalt. Det gjør at vi kan følge opp flere med mindre ressursbruk, siden vi slipper reisetid.

3.3. Oversikt over andre rapporteringspunkter fra tildelingsbrevet

Vi har ikke gjennomført brukerundersøkelser i 2024. Vurderingene våre bygger på tilbakemeldinger vi får direkte fra målgruppa og samarbeidsparter. Vi mener også at funnene i brukerundersøkelsene fra 2022 og 2023 fremdeles er relevante som bakgrunn for vurdering av Distriktssenteret aktivitet. Vi planlegger å gjennomføre brukerundersøkelser i 2025.

Styringsparameter for 3.1 Styrket kapasitet for samfunnsutvikling i distriktskommuner

1. Andel og type brukere som har benyttet seg av tilbudet fra Distriktssenteret – Analyse og vurdering
2. Andel som opplever at de får styrket innovasjons- og utviklingskultur etter Distriktssenterets tilbud – Analyse og vurdering
3. Omfang og type av samarbeid og samhandling med regionale aktører – Analyse og vurdering

Andel og type brukere som har benyttet tilbudet fra Distriktssenteret

Vi opplever stor etterspørsel fra kommuner etter tjenestene fra Distriktssenteret, spesielt kommuner i sentralitetsklasse 5 og 6. I 2022 påpekte Oxford Research at det er stor variasjon mellom kommunene når

det gjelder i hvilken grad de bruker kommunene (Brastad, Løkken, & Opdal, 2022). Opplevelsen vår nå er at dette fremdeles stemmer.

Kontakten med kommunene skjer på ulike måter, først og fremst gjennom prosjekter og nettverk. Som oftest møter vi mer enn en kommune i hver aktivitet, gjerne i samarbeid med fylkeskommunen eller andre aktører. Siden vi har prioritert samarbeid med regionale aktører, er ofte det inngangen til vår veiledning av kommunene.

Distriktssenteret ser stor verdi av å være tett på et utvalg kommuner. Dette gjør vi gjennom ulike tiltak der kommunene i ulik grad får oppfølging, og det skjer vanligvis i form av oppfølging av grupper av kommuner. I 2024 beregner vi at vi har gitt tettere oppfølging til 115 kommuner i alle fylker. En nærmere oversikt over disse, og anledning for oppfølging er å finne i [vedlegg til årsrapporten, kapittel 7.2](#).

Andel som opplever at de får styrket innovasjons- og utviklingskultur etter Distriktssenterets tilbud

I brukarundersøkinga i 2022 konkluderte Oxford Research med at Distriktssenteret bidrar til å bevege kommunene i rett retning når det gjelder kompetanse, utviklingsarbeid og utviklingskapasitet. Den viste også at overordna kultur for utvikling og innovasjon er viktig for bruken av tjenestene fra Distriktssenteret (Brastad, Løkken, & Opdal, 2022).

Vi har ikke målt opplevelsen av styrket innovasjons- og utviklingskultur etter Distriktssenterets tilbud. Samtidig tolker vi tilbakemeldingene om arbeidsmåtene våre som at vi spiller en viktig rolle for dette.

I Merkur-programmet har vi bidratt til et sterkt ønske om og vilje til nyskaping i butikkene. Gjennom digitalisering og ny teknologi opplever over 100 Merkur-butikker en mer bærekraftig hverdag der teknologien legger til rette for et mer «vanlig» liv for butikkdriveren, økt omsetning og åpner dører for utvikling av nye tjenester. Enøktiltak er mer enn modernisering av kjøp og frys, og energiovervåkning og solcelleanlegg legger til rette for vesentlig reduserte driftskostnader.

Gjennom en rekke prosjekter Distriktssenteret har ansvar for eller deltar i, utforskes nye samarbeidsformer og arbeidsmåter for å sikre lokalt utviklingsarbeid. I «Bygdelivsbutikk»-arbeidet i Innlandet, samarbeider nærbutikker og kommuner tett om utvikling av lokalsamfunnet sammen med innbyggerne. I «Forsvarspiloten» og «Opplæring i plan for politikere i Møre og Romsdal» utforsker laget rundt kommunene hvordan de mest effektivt kan veilede og legge til rette for godt plan- og utviklingsarbeid lokalt.

Distriktssenteret har også lagt til rette for et innovasjonsnettverk der distriktskommuner kan dele erfaringer med lokalt innovasjonsarbeid med hverandre.

Omfang og type av samarbeid og samhandling med regionale aktører

I løpet av 2024 har vi fornyet samarbeidsavtalene med de fleste fylkeskommunene. Vi har også hatt møter om samarbeid med flere av statsforvalterne. Vi har hatt som mål å forankre samarbeide på høyt nivå, og Distriktssenterets direktør har hatt møter med 9 fylkeskommuner og 3 statsforvaltere der samarbeid har vært tema. På slike møter er også minst en rådgiver med ansvar for kontakt med fylket med. I tillegg pågår det i flere av fylkene konkret, praktisk samarbeid om større eller mindre prosjekter.

Omfanget av aktiviteten i hvert fylke varierer etter innholdet i samarbeidet, og overlapper gjerne med andre prosjekter, som for eksempel Bygdevekst. Med store prosjekter, som samarbeidet om Opplæring i plan for politikere i Møre og Romsdal, går det med store ressurser fra både Distriktssenteret og andre aktører. I fylker der samarbeidet ikke er like modent, er ressursbruken mindre. I et gjennomsnittsfylke bruker vi rundt et ukeverk i måneden på samarbeidet.

I de fleste fylkene har vi fornyet samarbeidsavtaler, slik at vi nå har avtaler som går til 2028. Det er lagt opp til handlingsprogram som kan justeres årlig. Noen av de nye fylkene, som etter oppdeling ved starten på året har etablert ny administrasjon, har hatt lite kapasitet til å få samarbeidet på plass. Samtidig har for eksempel Buskerud fylkestingsvedtak på å etablere samarbeidsavtale med Distriktssenteret, slik at dette vil komme på plass.

I flere fylker blir det satset ekstra på veiledning, gjerne i samarbeid mellom fylkeskommunen, Statsforvalterne og Distriktssenteret. Møre og Romsdal har det største prosjektet av denne formen, men

flere andre er i gang med slike initiativ. Nordland er i startgropa på en satsning med boligutfordringene i kommunene som tema. På Agder har vi fulgt arbeidet med planfaglig veiledning over tid.

Vi ser blant annet at det er stor interesse for bolig som tema for samarbeid, og Husbanken sine regionkontorer er naturlige samarbeidsparter i flere fylker. Det er også flere fylker som på ulike måter har stor interesse for Merkur-butikkene. På Innlandet samarbeider vi med fylkeskommunen om prosjektet «Bygdelivsbutikken», mens det andre steder er interesse både fra fylkeskommuner og statsforvaltere om kunnskapen vår om handlingsrom for innkjøp – og butikkens rolle i beredskapssamfunnet.

Styringsparameter for 3.2 Tilgang til grunnleggende private tjenester i distriktene

1. Omsetningsutvikling – Analyse og vurdering
2. Overlevelsrate – Analyse og vurdering

Omsetningsutvikling

Den demografiske utviklinga er den mest åpenbare utfordringa for å opprettholde distriktbutikkene. Merkur-programmet sine virkemiddel med støtte og kompetanse er i mange tilfeller avgjørende for å sikre modernisering og videre drift av butikken i lokalsamfunnet, men kan ikke bøte på den stadig aldrende befolkninga og nedgang i folketall.

Merkur-butikkene trenger støtte og veiledning for å tilpasse seg den «nye» hverdagen med endring i kundestruktur og kundepreferanser. I 2023 gjennomførte Oxford Research en brukerundersøkelse blant dagligvarebutikkene i Merkur-programmet (Brastad, Løkken, & Opdal, 2023). 93 % av butikkene som svarte sier at deltagelse i Merkur-programmet er viktig for butikken si overlevelse og lønnsomhet. Undersøkelsen viste at de tre mest vanlige tilleggstjenestene i en Merkur-butikk var posttjenester, tipping og drivstoff. I løpet av kort tid kommer disse tjenestene til å gå gjennom store endringer slik at de i liten grad vil gi butikken nevneverdig inntjening. Det er avgjørende at vi gjennom Merkur programmet legger til rette for at butikkene utvikler nye lønnsomme tjenester i tillegg til å modernisere drifta av butikken.

Gjennom Distriktssenterets og Merkur-konsulentenes kontakt med butikkene fanger vi opp bekymring for at dyrtiden har skapt en prisbevissthet hos kundene og kostnadsøkning for butikkene. Resultatet viser seg både gjennom omsetningsøkning og redusert lønnsomhet. Flere butikker enn tidligere rapporterer om økende handelslekkasje. Dagligvarebransjen møter sterk kostnadsvekst på varer og frakt, krav om rabatter, høye strømkostnader og høy rente. Merkur-butikkene møter også en handelslekkasje som av Merkurs konsulenter er anslått til rundt 40 % og er økende.

Rundt 100 Merkur-butikker har fått støtte til teknologi som gjør det mulig med delvis selvbetjening, fjernbetjening og utvidede åpningstider. Effekten hos disse varierer, men tjenestene gir stort sett økt omsetning og lønnsomhet, blant annet gjennom redusert handelslekkasje. Langsiktig effekt av digitalisering er foreløpig uklart.

Samtidig viser analyse av et mindre utvalg Merkur-butikker at omsetninga har gått ned med ca. 10 prosent siden pandemien. Bruttofortjenesten hos disse er stabil, og vi mener bildet er representativt for hele porteføljen av Merkur-butikker.

Når Distriktssenteret og Merkur-styret har prioritert innhold og målgruppe for aktivitetene i kompetanseprogrammet og ved prioritering og utmåling av tilskudd ut fra disse strategiske satsingsområdene knyttet til fremtidens nærbutikk:

- Teknologi og nye muligheter
- Energieffektivisering
- Ny kjøpmenn
- Utviklingsaktør i lokalsamfunnet

Teknologi og nye muligheter

Distriktssenteret starta i 2018 et pilotprosjekt for å ta i bruk teknologi som gjorde det mulig å ha butikken åpen 24 timer i døgnet, også kalt delvis fjernbetjent butikk. Det som i dag kan beskrives som en høyteknologisk nærbutikk er nå innført i over 100 Merkur-butikker i hele landet.

Den økonomiske effekten for butikkene som har tatt i bruk ny teknologi og ny driftsform er god. Ny teknologi har også gitt butikkdrivere anledning til å satse mer på tilleggstjenester og på den måten styrke det

økonomiske grunnlaget for butikken og forbedre tilbudet til innbyggerne. Vi får tilbakemeldinger om at butikkene er blitt mer attraktive for nye kjøpmenn.

Merkur-programmet har hatt en utløsende effekt for butikkenes satsing gjennom å tilføre butikkene kompetanse før, under og etter investeringen, og med et investeringstilskudd på kr 600 000-900 000 per butikk.

Energieffektivisering

Dagligvarebutikker er ekstra sårbare for høye strømpriser. En dagligvarebutikk har ifølge ENOVA et energiforbruk på 530 kWh per m². Det er mer enn det doble av et annet forretningsbygg. Kombinasjonen av at bransjen er energiintensiv og at butikkene har stort behov for modernisering. Vi ser at butikker som har gjennomført tiltak innenfor energieffektivisering sparer inntil 45 % av energiforbruket. Samtidig er det utfordrende for mange å gjøre investeringene som skal til. Det er for eksempel stort etterslep på modernisering av kjøll og frys, der 50 % av butikkene har oppgraderingsbehov på mellom kr 100 000 til 500 000., og 20 % av butikkene har behov for investeringer over kr 500 000.

Nye lovreguleringer, forskrifter og direktiv vil trolig utløse store investeringsbehov hos mange av butikkene. Eksempel på dette er krav knytta til kjøleanlegg i butikk og EUs emballasjedirektiv. Her vil Merkur-programmet gjennom sine ordninger ha ei viktig rolle for å få realisert nye prosjekt og rigge butikken for framtida.

Nye kjøpmenn

Over halvparten av kjøpmennene i Merkur-butikkene er mellom 50 og 70 år. Vi anslår at rundt 170 dagligvarebutikker vil ha behov for eierskifte de neste 10 årene. Det er behov for tilrettelegging for smidige eierskifter. I Merkur-programmet handler dette blant om støtte fra konsulentene gjennom omstillingsprosjekter og støtte til ny teknologi som gjør det mer attraktivt å overta og mentorordning (se under).

Utviklingsaktør i lokalsamfunnet

Både før og etter Distriktssenteret overtok forvaltningen av Merkur-programmet, har programmet hatt aktiviteter for å finne gode samspill mellom kommune og butikk. I dag har rundt 20 distriktskommuner formelle serviceavtaler med en eller flere nærbutikker. Da betaler kommunen butikkene for å tilby konkrete tjenester til innbyggere, hyttefolk og turister. Dette kan være knyttet til tilleggstjenester i butikken, bibliotektilbud, samarbeid med hjemmetjenester, språk- og arbeidspraksis m.m. Kommuner kan også legge til rette for at små nærbutikker kan levere dagligvarer til kommunale institusjoner i sitt nærområde. I tillegg har butikker en viktig beredskapsrolle som blir synlig for flere og flere. Vi følger opp samarbeid mellom kommune og butikk gjennom at Merkur-konsulentene bidrar i dialog mellom butikk og kommune. I tillegg formidler rådgivere i Distriktssenteret kunnskap om kommunenes handlingsrom for samarbeid med og innkjøp fra små, lokale næringsaktører.

2024 har vært et år med mye oppmerksomhet rundt en presset kommuneøkonomi. Vi legger merke til at kommuneøkonomi har gjort arbeidet med å få til samarbeid mellom kommunen og nærbutikken mer krevende. Kommunene viser stort sett stor interesse for et nærmere samarbeid med nærbutikken, der nærbutikken får en rolle som kommunen sin forlengte arm ut i bygda, uten at det alltid er gjennomførbart.

Overlevelsesrate

Tallet på butikker i Merkur-programmet har vært relativt stabilt, og ligger ved utgangen av 2024 på ca 560 dagligvarebutikker og 70 bokhandler. Vi får tilbakemeldinger om at flere vurderer å legge ned enn tidligere. Dette henger sammen med den økonomiske utviklinga til butikken og utfordringer med å rekruttere nye butikkdrivere. Utfordringa er størst hos de minste butikkene, som har mindre enn ti millioner kroner i årsomsetning.

Merkurs kompetanseprogram

Oppfølgingsordninga

Gjennom oppfølgingsordningen skal Merkur-konsulentene tilby butikkene oppfølging og behovsavklaring samt legge til grunnlaget for deltagelse i Merkur utvikling og gjennomføring av omstillingsprosjekt, begge

ordninger som får svært god tilbakemelding i Oxford Research sin brukerundersøkelse for Merkur-programmet i 2023.

De regionale konferansene er også en del av oppfølgingsordninga. Disse blir gjennomført årlig i hver region, og skal gi butikkdriverne både faglig og sosialt påfyll.

Det er utfordrende å måle effekten av oppfølgingsordningen isolert sett. Oppfølging må sees i sammenheng med den samlede effekten av Merkur-programmets tilbud - kompetanseprogrammet, omstillingsprosjekt og tilskuddsordningene. I sum bidrar dette til utvikling i butikkene. På spørsmål om hvor nyttig bistand fra Merkur-konsulentene har vært er svaret gjennomgående at det har vært svært nyttig (Brastad, Løkken, & Opdal, 2023).

Effekten hos den enkelte butikk vil variere. Driverne av distriktsbutikker er ofte ganske alene i sin posisjon, og oppleves å ha nytte av samtaler om «smått og stort» med sin Merkur-konsulent. Arbeidet gir resultater som både på kort og lang sikt sikrer og bedrer butikkens tilbud, og i noen tilfeller er avgjørende for videre drift. Styrking av butikken bidrar positivt for lokalsamfunnet.

I Sifjord på Senja bidro bistand fra Merkur-programmet til at lokalbutikken ble reetablert. I Vangsvik i samme kommune var butikken nedlagt, men oppstod på nytt. Det samme gjelder butikken på Lysnes. På Ånstad i Ibestad sto butikken i fare for å bli nedlagt som følge av at driver pensjonerte seg. Her videreføres butikken av et bygdeid aksjeselskap. På Vengsøy i Tromsø stod butikken i fare for å miste sine leide lokaler. Støtte fra Merkur-programmet bidro til at driverne kunne kjøpe bygget. I Kongsvik er det etablert ny butikk etter 15 år uten butikk. Uten bidrag fra Merkur-programmet hadde dette ikke skjedd.

Innovasjonsprogram

Distriktssenteret har gjennom Merkur-programmet gjennomført et pilotprosjekt med mentorordning for nye kjøpmenn. Mentorordninga er et program der erfarne kjøpmenn får opplæring i hvordan de kan utøve rollen som mentor på en faglig, god måte. I 2024 er 9 mentorer (5 for dagligvare og 4 for bokhandel) i to regioner blitt godkjente mentorer. Basert på erfaringene fra har Distriktssenteret gått inn for å prøve ut mentorordning som en nasjonal ordning. Ordningen skal støtte opp under satsinga på nye kjøpmenn.

En samarbeidsavtale mellom Meløy kommune, Swensen Landhandel, Coop Meløy og Støtt Kolonial er inngått ved hjelp av Merkur-programmet. Kommunen ønsker å tilby flere tjenester der folk bor, samtidig som nærbutikkene får mer annerkjennelse og rom for utvikling.

De tre nærbutikkene forplikter seg til å levere kommunale tjenester og får status som kommunale servicepunkt, gjennom et treårig pilotprosjekt. Med samarbeidsavtalen følger en årlig økonomisk godtgjørelse. Det blir arbeidet med å utvide samarbeidet mellom kommunen og butikkene i Meløy gjennom å teste ut dagsenter og seniorsenter i butikkene.

Bygdelivsbutikken

I mange små distriktssamfunn fyller nærbutikken en rekke funksjoner og gir folk tilgang til tjenester og velferdstilbud utover butikkens grunnleggende tilbud av dagligvarer. I lys av utviklingstrekk med sentralisering og demografisk utvikling er det nødvendig å tenke nytt, ikke minst om utkantrettet tjenesteforsyning. Nærbutikkene spiller en viktig rolle. Lønnsomheten i butikkene generelt er imidlertid lav, og utvidede funksjoner kan være vanskelig å prissette og finne betalingsvilje for. For å sikre funksjoner og verdier som butikkene skaper er det behov for økt bevissthet, flere tiltak og bedre praksis. Sentralt i dette er samarbeid og samspill mellom kommune og butikk - butikkens rolle i lokal samfunnsutvikling.

Vinteren 2024 startet Distriktssenteret og Innlandet fylkeskommune samarbeidsprosjektet «Bygdelivsbutikken – nærbutikken som møteplass og velferdssentral». Overordnet mål er å bidra til attraktive og bærekraftige lokalsamfunn gjennom å styrke nærbutikkens rolle som møteplass, service- og velferdssentral. Prosjektet vil bygge på eksisterende kunnskapsgrunnlag om nærbutikken, og hvordan samspill med kommunen og andre aktører kan styrke butikkens overlevelsessevne og utviklingskraft som samfunnsutvikler. Det er et mål å styrke kunnskapen om eksisterende muligheter og verktøy, og utforske mulige nye verktøy. Et av verktøyene som blir utforsket, er muligheten for en sertifiseringsordning for bygdelivsbutikker. Et delprodukt av prosjektet er [en rapport fra Civitas](#) som skisser hvordan en slik ordning kan utformes.

Samarbeidsprosjektet går over 2 år og gjennomføres sammen med Grue kommune med Joker Grue Finnskog, Vågå kommune med Coop Prix Lalm, Gausdal kommune med Nærbutikken Svatsum, Lesja kommune med Bunnpris Lesjaskog og Tolga kommune med Coop Marked Vingelen. Prosjektets arbeid skjer i prosjektgruppen, i nettverkssamlinger og oppfølging av enkeltkommuner og butikker. Innlandet fylkeskommune og Distriktssenteret eier og finansierer prosjektet. Andre aktører, bl.a. statsforvalteren i Innlandet, KS, Virke, KDD, følger arbeidet.

Som en del av prosjektet har Civitas på oppdrag fra Distriktssenteret skissert en mulig ordning med sertifisering av bygdelivsbutikker. Kriterie for sertifisering og belønning vil bli testet ut i piloten.

Merkur utvikling

I forkant av at vi gjennomfører kompetanseutviklingsprogrammet Merkur utvikling i en region, kartlegger vi deltagerens behov for kompetansepåfyll. Mange ønsker bistand i kontakten med kommunen, og vil ha hjelp til å få tilbakemeldinger fra folk i bygda på behov både for tilleggstjenester og produkter/service knyttet til butikken. Konsulentene gjør avtaler med hver enkelt butikk om videre oppfølging og setter mål både for lønnsomhet, nye tjenester og avtaler med kommunen. Vi ser også at mange butikker bruker muligheten til å få hjelp for å tilrettelegge for innføring av ny teknologi, utvide åpningstider, og til å planlegge nye tilleggstjenester.

7 regioner har gjennomført Merkur utvikling for nærbutikk i 2024, med til sammen 80 deltagerbutikker. Det er også gjennomført Merkur utvikling for bokhandel, med 11 deltagere.

Merkur reiseliv er en pilot der målet er å bidra til at Merkur-butikker som har potensiale for tilleggstjenester knyttet til reiseliv, skal få styrket sin mulighet til suksess i sin reiselivssatsing gjennom en god utviklingsprosess. Dette skal igjen bidra til økt lønnsomhet for butikken. Tolv kjøpmenn deltar i piloten, fire fra hver av de tre nordligste regionene. Høsten 2025 skal piloten evalueres, for å kunne ta stilling til om det vil være relevant å starte opp Merkur reiseliv som et nytt kompetanseprogram.

Merkur bok

Det er gjennomført flere aktiviteter for å utforske nye måter å styrke fagkunnskapen til bokhandlerne, utvikle kulturarenaen i bokhandelen og styrke lønnsomheten i distriktsbokhandelen. En ressursgruppe satt sammen av 4 bokhandler, representanter fra Norli og Fribok, Bokhandlerforeningen og Fagskolen for bokbransjen. Det legges vekt på tre delaktiviteter:

- **Utvikle samarbeid med Fagskolen for bokbransjen om nettbasert kompetanseheving.**
Her har Fagskolen for bokbransjen utvikla et konsept med 3 digitale samlinger i Litteraturkunnskap der 19 bokhandler i Merkur-nettverket deltar med 30 personer. Tilbudet evalueres våren 2025.
- **Digitale bokbad – konsept, med studietur og arbeidssamling på Litteratursymposiet i Odda.**
Digitale bokbad er en pilot der 9 Merkur-bokhandler tar i bruk enkle digitale løsninger for å utvikle bokhandelen sin som kulturarena. To kjente norske forfattere kommer på digitalt besøk for å møte kundene i 9 ulike lokale arrangement. Vi tester ut konsepter for bokbad der vi får mennesker og teknologi til å spille sammen på nye måter for å skape aktivitet og salg i bokhandelen, og være med å bidra til et mer attraktive lokalsamfunn. Konseptet har fått tittel «Boksnakk», og første Boksnakk ble gjennomført med 6.11. med Aasmund Nordstoga som bokbader og forfatteren Vigdis Hjorth.
- **Webinarer – med tema å styrke lønnsomheten.** Blir utviklet i 2025

Økonomiske støtteordninger i Merkur-programmet

Dei ordinære støtteordningene i Merkur-programmet omfattet i 2024 de fem ordningene investeringsstøtte, utviklingsstøtte, investeringsstøtte til drivstoffanlegg, servicestøtte og utviklingsstøtte til bokhandler. Det er investeringsstøtta som utgjør den største delen av dette. I 2024 ble det innvilga investeringsstøtte på 50,2 millioner kroner av totalt 55,9 millioner.

I sak 4/2024 satte Merkur-styret av kr 23 050 000 til kompetanseprogrammet og kr 46 481 000 til støtteordningene. I tillegg kom disposisjonsmidler på kr 1 403 095. I oktober ble kr 5 375 000 omdisponert fra kompetanseprogrammet til støtteordningene.

Det var først satt av 46,48 millioner kroner til de ordinære støtteordningene. Som alltid er det også noen midler som vert inndratt eller tilbakebetalt. Til sammen er det forklaringa på at det er mulig å tildele mer

midler enn først budsjettet. Distriktssenteret forventer at etterspørselen etter støtte, spesielt til investeringer, vil holde seg høy.

En butikk som hadde fått strømstøtte valgte å betale ut utbytte i 2024. Den midlertidige forskrifta for strømstøtte sier at støttebeløpet må betales tilbake. Det er derfor betalt tilbake kr 20 180 i 2024. Dette er tillagt potten til Investeringsstøtte.

3.4. Utredninger og kunnskapsprodukter

Utredninger og kunnskapsprodukt der arbeidet er starta opp eller slutført i 2024, ut over lærings- og eksempelartikler på nettsidene:

Kva	Utgjevar	Status
Næringsundersøkelser i 10 distriktskommuner (sammenstilling)	Distriktssenteret	Publisert
Aldersvennlige boliger og bomiljø (rapport)	Distriktssenteret og Husbanken	Publisert
Framtidas nærbutikk i det flerfunksjonelle bygget (rapport)	Oxford Research	Publisert
Sammen om velferdstjenester? Frivilligsentralen, kommunen og samskaping av velferdstjenester i Distrikts-Norge (rapport)	Ideas2Evidence	Publisert
Flyttemotiver til og fra distriktene (rapport)	Telemarksforskning	Publisert
Sertifiseringsordning for bygdelivsbutikker – kriterier, fordeler, gjennomføring (rapport)	Civitas	Publisert
Gode enkeltspillere – utydelig spillestil Bærekraftige samarbeidsmodeller for fylkeskommunes innsats mot distriktskommuner (midtveisrapport), samarbeid med Trøndelag fylkeskommune	Oxford Research	Publisert
Juridisk betenkning om fjernbetjente butikker og salg av aldersbestemte varer	CMS Kluge	Leverert, upublisert
Følgeevaluering Planlegging for politikere i Møre og Romsdal	Oxford Research	Planlagt ferdig tidlig 2028, første av tre del-leveranser tidlig 2025
Følgeforskning Forsvarspiloten	Oxford Research	Planlagt ferdig 2026
Fylkeskommunenenes praksis på integrerings- og inkluderingsfeltet	Ideas2Evidence	Planlagt ferdig våren 2025
Besøksforvaltning (reisemålsutvikling) i distriktskommunenenes samfunns- og arealplanlegging	NMBU	Planlagt ferdig våren 2025
Små samfunn - store investeringer, samarbeid med Tilväxtanalys		Under utlysning

4. Styring og kontroll

4.1. Overordna vurdering

Vi vurderer samla måloppnåelse som god.

Vi styrer etter Hovedinstruks for Distriktssenteret. Internkontrollrutiner er i samsvar med DFØ sine rutinebeskrivelser for kunder med grunntjeneste, og relevante veiledere fra m.a. Digitaliseringsdirektoratet og Datatilsynet.

Tidligere har Distriktssenteret lagt vekt på å rapportere om utfordringene ved å være en liten etat med de samme kravene til blant annet styringssystem, rapportering, informasjonssikkerhet og personvern som store etater. En liten organisasjon har utfordringer med å ha de rette ressursene og kompetansen til god oppfølging av alt. Derfor ser vi positivt på at både departementene og DFØ har gjort en innsats for å kartlegge slike utfordringer og legge til rette for å finne løsninger.

Forvaltning av støtteordninger

Distriktssenteret har sammen med Spine AS gjort endringer i Merkur-programmet sine søknadsskjema på Regionalforvaltning slik at våre søknadsskjema fra 2024 har vært tilgjengelig på både nynorsk og bokmål.

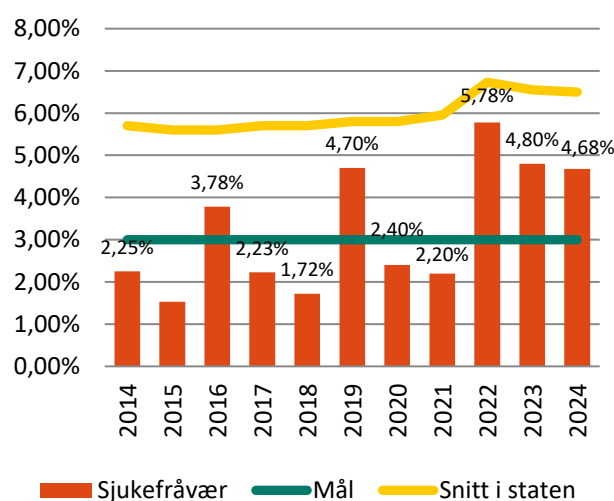
Vi har også gjort en klarspråkgjennomgang av skjema og hjelpetekster og lagt inn oppslag mot Enhetsregisteret for å sikre mer korrekte opplysninger i søknadene.

Distriktssenteret er svært positive til på at KDD har tatt initiativ til å etablere en ny løsning for tilskuddsforvaltning. Vi gjør vårt beste for å dele erfaringer og komme med innspill til utviklingen.

Vi har satt i gang en rekke aktiviteter for å dokumentere rutiner i saksbehandlingen bedre. Kontinuerlig oppfølging og forbedring av kvalitetssystemene gjør oss mindre sårbare ved utskifting av personell, og sikrer likebehandling av søkere.

Arbeidsmiljø og sykefravær

Vi er opptatt av å ha et inkluderende arbeidsliv og legge til rette for et godt arbeidsmiljø. Dette går igjen når vi oppdaterer og reviderer våre retningslinjer på personalområdet og det er et viktig tema i rekrutteringsprosesser. Sykefraværet kan være en indikator på et godt arbeidsmiljø. Fraværet er høyere enn målsettinga, men årsaka til fraværet ligger utenfor det arbeidsgiver kan påvirke. Gjennom tett oppfølging av de ansatte arbeider vi for å unngå at forhold på jobb er årsak til fravær.

Likestilling og diskriminering

I Distriktssenteret har vi for lite mangfold. Tross aktiv jobbing med utlysningstekster, bildebruk og fleksibilitet i stillingsstorleik, er det utfordrende å få kvalifiserte søkere med innvandrerbakgrunn, funksjonsnedsetting eller hull i CV til å søke på utlyste stillinger. I 2024 tilsatte vi en arbeidstaker med utenlandsk statsborgerskap.

	Kjønnsbalanse			Kvinnens lønn i % av menn	Deltid		Midlertidig tilsetning		Foreldrepermisjon (fordeling)		Legemeldt sjukefravær	
	M%	K%	Total	(kr/%)	M%	K%	M%	K%	M%	K%	M%	K%
2023	32	68	28*	101,0	3,7	0,0	0,0	0,0	0	100	0,0	8,99
2024	30	70	27	100,4	0	0	0	0	0	100	0,0	5,49

*Tall ansatte i denne tabellen er henta fra rapport utarbeidet av DFØ.

Distriktssenteret har få a innafor stillingskategorier ut over seniorrådgivere. Derfor setter vi ikke opp oversikt over lønn pr. stillingskategori pr kjønn.

Det er ikke lønnsmessige ulikheter mellom menn og kvinner i Distriktssenteret. For tredje år på rad er kvinners lønn høyere enn menns lønn.

Hovedregelen i Distriktssenteret er 100 % fast stilling. Ved utgangen av 2024 har vi ingen vikarer.

Internkontroll

HMS

Samarbeidsutvalget, som er sammensatt av representanter fra arbeidsgiversida og arbeidstager-organisasjonene har 3-4 møter hvert halvår. I 2024 har utvalget behandlet 41 saker innen personalområdet, virksomhetsstyring og saker som etter hovedavtalen skal drøftes med organisasjonene. Evaluering av Samarbeidsutvalget viser at det er et tillitsfullt og godt samarbeidsklima mellom di tillitsvalgte og ledelsen.

I tillegg til ordinære møter i Samarbeidsutvalget, gjennomføres det en rekke møter knyttet til gjennomføring av lokale forhandlinger. Nytt i 2024 er at Hovedverneombudet fast innkalles til møtene i Samarbeidsutvalget, og avgjør selv hvilke møter og saker hun deltar på. I mars hadde vi et godt «IA-møte» med tema arbeidsgivers og arbeidstakers rettigheter og plikter ved sykmelding. Her møtte alle med personalansvar, tillitsvalgte og verneombud.

Universell utforming

Alle nettsidene Distriktssenteret har ansvaret for har tilgjengelighetserklæringer publisert på uustatus.no. De eneste kravene vi ikke oppfyller, er knyttet til manglende teksting på enkelte eldre, lange videoer. Dette er opptak med låg trafikk som det vil vere ressurskrevende å utbedre. Derfor har vi valgt å ikke prioritere det. Regionalforvaltning, som søknadsskjema i Merkur-programmet ligger på, har ikke tilgjengelighetserklæring. Vi prøver å kompensere for dette gjennom klarspråk og utforming av skjema vi har oppdatert, i den grad det er mulig.

Informasjonssikkerhet

Sopra Steria gjennomførte første del av året en omfattende kartlegging av informasjonssikkerhetsarbeidet i Distriktssenteret. På lik linje med mange andre små virksomheter, ble vi beskrevet som umoden med et fragmentert sikkerhetsarbeid, der det mangler noe dokumentasjon eller oppfølging av fastsatte rutiner. Rapporten fra Sopra Steria er brukt i internt bevisstgjøringsarbeid, og har vært et viktig bidrag inn i utformingen av konkurransedokumentene ved anskaffelse av ny IT-driftsleverandør.

Det er utfordrende for en liten etat å ha riktig kompetanse og kapasitet til god oppfølging av informasjonssikkerheten. Innenfor dagens rammevilkår er den beste løsningen samarbeid med leverandører som er gode på området.

Distriktssenteret er knyttet til Nasjonal sikkerhetsmyndighets (NSM) sårbarhetskartlegging Allvis NOR.

Ny driftsleverandør for IT

Distriktssenteret har ikke egen IT-avdeling, og alle tjenester innenfor IT-drift er satt ut til eksterne leverandører. Eksisterende driftsavtale startet i 2019. Vi har gjennomført en omfattende anskaffelsesprosess som startet med markedsdialog vinteren 2024. Sikkerhetsgjennomgangen fra vinteren 2024 var viktig kunnskapsgrunnlag i utforming av vurderingskriteriene, siden vi ønsket å styrke oss på forebyggende sikkerhet. 5 leverandører leverte tilbud etter forutgående kvalifisering. Intility AS ble valgt som leverandør med oppstart 1. februar 2025. I tillegg til å overta forvaltningen av eksisterende lisenser, leverer Intility omfattende overvåking av både nettverks- og klientutstyr, døgnåpen brukerstøtte og sikkerhetsopplæring.

Siden utlysningen var mer omfattende enn tidligere avtale, har vi budsjettert med økte kostnader til IT-drift. Dette skyldes både raskere utvikling av tjenester og strengere krav til sikkerhet og sikkerhetsopplæring. Samtidig kommer vi til å ha mer forutsigbare kostnader ved at det er få variable kostnader i den nye avtalen.

4.2. Fellesføringer

Som liten etat er det utfordrende og ressurskrevende å måle resultater av arbeidet for å følge fellesføringene. Samtidig ligger disse høyt i bevisstheten i arbeidet vårt, slik at vi mener vi oppnår resultater selv om ikke disse er tydelig målt.

Systematisk og helhetlig arbeid for å redusere klimagassutslipp, naturfotavtrykk og energibruk

Distriktssenteret har som oppgave å følge opp utviklingsarbeid i Distrikts-Norge. Samtidig er vi lokalisert på tre steder. En relativt stor andel reiser per ansatt er uunngåelig. Samtidig har Distriktssenteret alltid vært en pådriver for bruk av digitale verktøy for å redusere reisemengden. Bruken av videokonferanse og Teams-møter er svært stor. Alle reiser blir behovsvurdert av medarbeider sammen med leder, og digitale løsninger blir valgt når det er mulig.

Vi legger også vekt på at kunnskapsformidling kan skje digitalt. Webinarer og digitale konferanser er en viktig del av porteføljen vår. Fra 2025 blir kompetanseutviklingsprogrammet Merkur-utvikling, som tidligere har samlet butikkdirivere til fem fysiske samlinger gjort om til to digitale og tre fysiske samlinger. UngID 2024 ble arrangert som digital konferanse. De ulike nettverkene vi drifter, blir også basert på at digitale samlinger er hovedregelen og fysiske samlinger er unntak.

Alle kontorene våre er plassert i relativt moderne lokaler, med de fordelene det har energimessig.

I 2024 har vi gjennomført en større IT-anskaffelse. Siden anskaffelsen primært handler om formidling og drift av «hylleware», forventet vi bare mindre forskjeller mellom leverandørene. Miljøtiltak og sertifisering som Miljøfyrtårn og lignende var likevel en viktig del av vurderingskriteriene. Det samme gjelder i andre anskaffelser der vi kan påvirke miljøprofilen. Ellers bruker vi statlige fellesavtaler der vi kan, og resirkulerer for eksempel alt datautstyr gjennom avtalen med Foxway.

Positiv utvikling i antall ansettelser av personer med funksjonsnedsettelse

Vi har søkt assistanse for å legge til rette for å motivere et mangfold av søkere når vi har ledige stillinger. Likevel har ikke Distriktssenteret lyktes med å få søkere med funksjonsnedsettelse eller minoritetsbakgrunn når vi rekrutterer nye medarbeidere.

Redusere konsulentbruken

I Merkur-programmet er det engasjert 10 konsulenter som i hver sin region har som oppdrag å gjennomføre kompetanseprogrammet og bistå butikkene. De har fireårige avtaler med Distriktssenteret, og inneværende avtaleperiode startet 1.8.2024 etter en omfattende anbudsrunde. Merkur-konsulentene har en grunnfinansiering ut fra antall butikker i regionen og en distriktsfaktor. I tillegg kan de be om ekstra bevilgning til å gjennomføre blant annet innovasjonsprosjekt og omstillingsprosjekt. I forkant av utlysingen for denne perioden har Distriktssenteret vurdert at det er mest formålstjenlig å fortsette med å kjøpe konsulenttenester til dette. Det gir mindre administrasjon, mer fleksibilitet og god tilgang på den kompetansen butikkene trenger. I 2024 er det betalt ut 16,75 millioner kroner til Merkur-konsulentene.

En del av den faglige utviklinga i Distriktssenteret skjer gjennom oppdragsforskning. Bestilt forskning utgjør 1,7 millioner og ligg under posten *kjøp av konsulenttenester* i regnskapet. Distriktssenteret kjøper også alle

tjenester innenfor IT-drift og -infrastruktur. I 2024 har vi brukt ekstra mye på å knytte til oss kompetanse på dette området, gjennom en ekstern gjennomgang av modenhetsnivået for informasjonssikkerhet og anskaffelsesstøtte ved anskaffelse av ny IT-leverandør. Vi kjøpte tjenester for 6,2 millioner i 2024. Her er det bl.a. 2,5 millioner til Merkurprogrammet og 0,65 millioner som gjelder modenhetsanalyse informasjonssikkerhet og anskaffelsesbistand.

Distriktssenteret har ikke kjøpt konsulentttjenester fra kommunikasjonsbransjen i 2024 ut over designbistand til Handle lokalt-kampanjen, en kostnad på knapt 20 000 kroner.

5. Vurdering av framtidsutsikter

Distriktssenteret mener det haster å ta tak i forslagene til Demografiutvalget, Generalistkommuneutvalget og Distriktsnæringsutvalget som handler om å styrke kommunenes forutsetninger for omstilling og innovasjon. Disse utvalgene har de siste årene pekt på at Norge står foran en rekke utfordringer som ikke alene løses av økte budsjetter.

Kravene samfunnet stiller til kommunene er de samme til store som til små kommuner, og uten endringer vil generalistkommuneprinsippet komme under press. Forventningene fra innbyggere og næringsliv til kommunen kan på noen områder være større i små enn i store kommuner. Men de små kommunene mangler hender og kompetanse, og ofte økonomi, til å møte disse kravene og forventningene.

På noen områder har distriktskommunene smådriftsfordeler. Det er korte avstander mellom kommuneorganisasjonen, næringslivet og frivilligheten. Det kan gjøre det lettere å oppdage og utløse utviklingskapasiteten i kommunen. Samtidig er de små kommunene mer sårbare og avhengige av at alle bidrar kontinuerlig i utviklingen.

I Distriktssenteret tror vi at forskjellene mellom små og store kommuner kommer til å vokse. Små kommuneorganisasjoner er sårbare og i enda større grad avhengige av enkeltpersoner med gjennomføringskraft. De må ha tilgang på riktig kompetanse, ha kapasitet og evne til å håndtere endringene. Går en enkelt ansatt over i en annen jobb, eller pensjonerer seg, kan det ha stor innvirkning på kommunen sin gjennomføringsevne – og kommunen sin evne til å ta imot støtte fra laget rundt. Dette er noe av grunnen til at Distriktssenteret og andre som veileder kommunene må være innstilt på å gå tungt inn med støtte i konkrete utviklingsprosesser i kommuner som trenger å snu en negativ utvikling. Vi erfarer at differensiert og tilpasset veiledning over tid er avgjørende for effekten av innsatsen.

De varslede demografiendringene er allerede en realitet i mange distriktskommunene, med mange eldre og få i arbeidsfør alder. Disse kommunene sliter med å rekruttere nok medarbeidere med rett kompetanse til å levere pålagte tjenester. Å samtidig skulle planlegge og gjennomføre nødvendig omstilling av kommunens tjenesteområder for å sikre bærekraftig drift er krevende om ikke umulig for disse kommunene.

Kommunene må bruke de lovpålagte planoppgavene til å få struktur og langsiktighet i driften sin. Særlig viktig er dette når strategiske prioriteringer og satsinger i samfunnsdelen av kommuneplanen skal overføres til konkrete aktiviteter og tiltak i handlings- og økonomiplaner. Det er krevende for de minste kommunene å ha tilstrekkelig planfaglig kapasitet og kompetanse over tid til å lykkes med dette. Her vil støtten fra «laget rundt» kunne utgjøre en stor forskjell.

Distriktsbutikkene blir også berørt av mange av de samme utviklingstrekkene som kommunene. Kundemassen forandrer seg, samtidig som det er vanskelig å rekruttere medarbeidere eller nye butikkdirivere, og mange står i et generasjonsskifte eller har store investeringsbehov for å sikre videre drift. Både kommuner og butikker må håndtere nye og kompliserte krav på en rekke områder. Noe som gjør at behovet for spesialisert kompetanse vokser samtidig som den er vanskeligere å få tak i.

I Distriktssenteret tror vi begge våre hovedmålgrupper, distriktskommuner og distriktsbutikker, vil ha sentrale roller i framtidens totalberedskap. Klimaendringene gjør at vi må forvente hyppigere naturhendelser som isolerer regioner eller lokalsamfunn. Da vil god beredskap, ofte i samarbeid mellom kommune og butikk, være avgjørende. Kommunen må ta vare på innbyggerne. Butikken vil både kunne være samlings- og kommunikasjonspunkt med nødvendige tjenester og lager av viktige varer.

Den sikkerhetspolitiske situasjonen understreker disse behovene, uten at det er lett å slå fast hvordan det vil påvirke våre målgrupper. Det vil være naturlig at beredskapstankegangen blir tydeligere i Distriktssenterets arbeid både innen lokal samfunnsutvikling og som argument for å ta vare på distriktsbutikkene.

Samtidig som det kan pekes på mange utfordringer for Distrikts-Norge fremover, ser vi også at muligheter oppstår og kan gripes. Kommuner og næringsliv som evner å ta tak i mulighetene kan ende opp som vinnere. Det er hevet over enhver tvil at det er behov for nye lokalsamfunnsmodeller der vi tar i bruk alle samfunnets ressurser på nye måter for å sikre oppvekst, helse og andre kjerneoppgaver. Økte budsjetter vil i liten grad løse utfordringene, kommuner og andre må få handlingsrom til å tenke nytt og løse oppgavene på andre måter.

Hvilke ressurser kan lokalsamfunnet utløse? Hvilke muligheter kan næringslivet få lov til å ta tak i? I dag er et fragmentert sektorstyre ofte et hinder. Hvordan kan regionale og nasjonale aktører samarbeide og legge til rette for innovasjon og utvikling. Her kan et styrket Distriktssenter utnytte kompetansen som mellomromsspiller til å legge til rette for godt samarbeid og samskaping på flere områder enn i dag.

6. Årsregnskap

Distriktssenteret - Kompetansesenter for distriktsutvikling ble opprettet i 2008 som en faglig uavhengig etat under Kommunal- og distriktsdepartementet. Fra 2019 ble oppgavene utvida med forvaltning av Merkur-programmet. Distriktssenteret er et ordinært statlig forvaltingsorgan og 2024 var første året hvor vi førte regnskapet etter statlig regnskapsstandard (SRS). Regnskapet er lagt fram i samsvar med rammene for økonomistyring i staten. Ledergruppa mener regnskapet gir et godt bilde av Distriktssenteret sin aktivitet.

Riksrevisjonen gjennomfører årlig revisjon av årsregnskapet med tilhørende rutiner og fullmakter. Dialogen med Riksrevisjonen er god, og vi opplever denne som en nyttig arena for drøfting av regnskapsrelaterte problemstillinger.

6.1. Kommentarer fra ledelsen

2024 ble et spesielt år, med brudd i lønnsforhandlingene og et lønnsoppgjør som ble avsluttet med kjennelse i Rikslønnsnemda 20. november. Det var ikke mulig å få gjennomført lokale forhandlinger, og få ny innrapportert til desember lønn, og forhandlingene ble gjennomført i januar 2025. De regnskapsmessige konsekvensene av dette går fram av Årsregnskapet.

Lønn er den største posten i driftsregnskapet vårt. I 2024 betalte vi ut 26,1 millioner kroner til lønn. Dette er en reduksjon på 0,88 millioner kroner fra 2023. Reduksjonen skyldes økte refusjoner fra NAV som følge av flere svangerskapspermisjoner.

Lønn utgjør 74,9 % av driftskostnadene og DFØ har beregnet at vi utførte 23,63 årsverk i 2024. Dette er lavere enn tilsvarende tall i 2023, og skyldes at vi har hatt fire svangerskapspermisjoner og ikke har tatt inn noen vikarer.

Husleiekostnadene utgjorde 1,9 millioner kroner og omfatter leie av moderne lokaler på alle tre lokasjonene. Reisekostnadene i 2024 var på 2 millioner kroner, og er på omtrent same nivå som i 2023.

Kjøp av utredninger har alltid vært en viktig post for Distriktssenteret. I 2024 brukte vi 1,7 millioner av driftsbudsjettet til kjøp av små og store utredninger. Dette er lavere enn normalt og skyldes delvis at vi har belastningsfullmakter og samarbeidsprosjekt med andre aktører. Distriktssenteret står som ansvarlig for anskaffelsen mens andre bidrar med finansiering av ulike følgeforskningsprosjekt eller kunnskapsstater. Dette er større prosjekt som går over flere år, og er ressursmessig tidkrevende.

I 2024 brukte vi betydelige ressurser på en sårbarhetsanalyse knytta til IT-sikkerheten. Denne analysen dannet et godt grunnlag for arbeidet med IT-sikkerhet og var også et viktig grunnlag når vi inngikk avtale med ny driftsleverandør for IT.

Vi har betalt ut kr 73 549 198 i Merkur-programmet. Det er fordelt med 17,6 millioner i kompetanseprogrammet og 55,9 millioner i støtteordningene.

Distriktssenteret gikk over til å føre regnskap etter Statlige regnskapsstandarder (SRS) fra 1.1.2024. Det er utarbeidet en åpningsbalanse som ble signert av oss og KDD i juni 2024. Statlige regnskapsstandarder pr desember 2023 er lagt til grunn for verdsetting i åpningsbalansen. Distriktssenteret har få eiendeler av større verdi. Våre eiendeler er PC-klienter og inventar.

Regnskapsføring etter SRS skal bidra til bedre økonomisk oversikt og styring, og gi en mer fullstendig informasjon kostnader, eiendeler og gjeld. For å ivareta bevilgningskontrollen, fører vi fortsatt også et kontantregnskap.

Vi ønsker fremover å utvikle den interne økonomi- og budsjettstyringen basert på de potensielle gevinster som ligger i bruk av statlige regnskapsstandarder. Foreløpig har vi ikke sett hvilken merverdi SRS gir for små virksomheter som Distriktssenteret.

Leikanger, 13.3.2025

Marit L. Mellingen
direktør

6.2. Prinsippnote til årsregnskapet

Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av desember 2024 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret.
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret.
- c) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet.
- d) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp.

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen "Netto rapportert til bevilgningsregnskapet" er lik i begge oppstillingene.

Distriktssenteret er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året, men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som vi har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet Distriktssenteret har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva vi har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev og belastningsfullmakter for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser vi står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Distriktssenteret har ikke avgitt noen fullmakter i 2024.

Artskontorrapporteringen

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall Distriktssenteret har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Vi har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke rapportert som en inntekt til statsregnskapet og derfor ikke vist som inntekt i artskontorrapporteringen.

6.3. Regnskapsprinsipper

Virksomhetsregnskap avlagt i henhold til de statlige regnskapsstandardene (SRS)

Virksomhetsregnskapet er satt opp i samsvar med de statlige regnskapsstandardene (SRS).

Åpningsbalanse

Ved utarbeidelse av åpningsbalansen er varige driftsmidler (kontorinventar og datautstyr) verdsatt ved bruk av historisk kost redusert for slik og elde. Kortsiktig gjeld er verdsatt til pålydende.

Inntekter fra bevilgninger og inntekt fra tilskudd og overføringer

Inntekt fra bevilgninger og fra overføringer resultatføres etter prinsippet om motsatt sammenstilling. Dette innebærer at inntekt fra bevilgninger og overføringer resultatføres i takt med at aktivitetene som finansieres av disse inntektene utføres, det vil si i samme periode som kostnadene påløper (motsatt sammenstilling).

Bruttobudsjetterte virksomheter har en forenklet praktisering av prinsippet om motsatt sammenstilling ved at inntekt fra bevilgninger beregnes som differansen mellom periodens kostnader og opptjente transaksjonsbaserte inntekter og eventuelle overføringer til virksomheten. En konsekvens av dette er at resultat av periodens aktiviteter blir null.

Kostnader

Utgifter som gjelder transaksjonsbaserte inntekter kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt.

Utgifter som finansieres med inntekt fra bevilgning og inntekt fra overføringer, kostnadsføres i samme periode som aktivitetene er gjennomført og ressursene er forbrukt.

Pensjoner

SRS 25 Ytelser til ansatte legger til grunn en forenklet regnskapsmessig tilnærming til pensjoner. Statlige virksomheter skal ikke balanseføre netto pensjonsforpliktelser for ordninger til Statens pensjonskasse (SPK).

Distriktssenteret resultatfører arbeidsgiverandel av pensjonspremien som pensjonskostnad. Pensjon kostnadsføres som om pensjonsordningen i SPK var basert på en innskuddsplan.

Fra 2022 har SPK lagt om pensjonspremiemodellen for statlige virksomheter. Fra 1. januar 2022 betaler Distriktssenteret en virksomhetsspesifikk hendelsesbasert arbeidsgiverandel som del av pensjonspremien. At premien er virksomhetsspesifikk, betyr at den beregnes ut fra den enkelte virksomhets forhold, ikke for grupper av virksomheter samlet. At den er hendelsesbasert, betyr at den tar hensyn til de faktiske hendelser i medlemsbestanden i virksomheten, slik at premiereserven er ajour i forhold til medlemmets opptjening. Medlemsandelen på to prosent av lønnsgrunnlaget er uendret.

Leieavtaler

Distriktssenteret har valgt å benytte forenklet metode i SRS 13 om leieavtaler og klassifiserer alle leieavtaler som operasjonelle leieavtaler.

Klassifisering og vurdering av anleggsmidler

Anleggsmidler er varige og betydelige eiendeler som vi disponerer. Med varige eiendeler menes eiendeler med utnyttbar levetid på 3 år eller mer. Med betydelige eiendeler forstås eiendeler med anskaffelseskost på 50 000 kroner eller mer. Anleggsmidler er balanseført til anskaffelseskost fratrukket avskrivninger.

Kontorinventar og PCer med utnyttbar levetid på 3 år eller mer er balanseført som egne grupper.

Varige driftsmidler nedskrives til virkelig verdi ved endret anvendelse eller utnyttelse, dersom virkelig verdi er lavere enn balanseført verdi.

Klassifisering og vurdering av omløpsmidler og kortsiktig gjeld

Omløpsmidler og kortsiktig gjeld omfatter poster som forfaller til betaling innen ett år etter anskaffelsestidspunktet. Øvrige poster er klassifisert som anleggsmidler/langsiktig gjeld.

Omløpsmidler vurderes til det laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på opptakstidspunktet.

Fordringer

Kundefordringer og andre fordringer er oppført i balansen til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Evt avsetning til tap gjøres på grunnlag av individuelle vurderinger av de enkelte fordringene.

Statens kapital

Statens kapital utgjør nettobeløpet av Distriktssenterets eiendeler og gjeld, og framgår i regnskapslinjen for avregninger i balanseoppstillingen. Bruttobudsjetterte virksomheter presenterer ikke konsernkontoene i Norges Bank som bankinnskudd. Konsernkontoene inngår i regnskapslinjen avregnet med statskassen.

Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

Tilskuddsforvaltning presenteres etter kontantprinsippet.

Statlige rammebetingelser

Staten opererer som selvassurandør. Det er følgelig ikke inkludert poster i balanse eller resultatregnskap som søker å reflektere alternative netto forsikringskostnader eller forpliktelser.

Statens konsernkontoordning

Statlige virksomheter omfattes av statens konsernkontoordning. Konsernkontoordningen innebærer at alle innbetalinger og utbetalinger daglig gjøres opp mot Distriktssenterets oppgjørskontoer i Norges Bank.

Distriktssenteret tilføres ikke likvider gjennom året, men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. For bruttobudsjetterte virksomheter nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto i Norges Bank ved overgang til nytt regnskapsår.

6.4. Oppstilling av bevilgningsrapportering for regnskapsåret 2024

Utgifter	Kapittelnavn	Post		Note	Samlet tildeling	Regnskap 2024	Merutgift (-) og mindreutgift
0554	Kompetansesenter for distriktsutvikling	01	Driftsutgifter	A, B	36 352 000	34 375 048	1 976 952
0554	Kompetansesenter for distriktsutvikling	73	Merkur-programmet	A, B	110 456 000	73 549 198	36 906 802
0571	Kommunal- og distrikts-departementet	21	Plan, prosjekt 205001	B	200 000	199 800	200
0761	Helse- og omsorgs-departementet	21	Omsorgstjeneste, spesielle driftsutgifter	B	450 000	377 192	72 808
0500	Kommunal- og distrikts-departementet	01	"PLAN prosjekt 204053"	B	200 000	0	200 000
1633	Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift	1	Nettoordning for mva i staten		0	1 353 001	
Sum utgiftsført					147 658 000	109 854 238	
Inntekter							Merinntekt og mindreinntekt (-)
5309	Tilfeldige inntekter	29	Tilfeldige inntekter, ymse		0	245 635	
5700	Folketrygdas inntekter	72	Arbeidsgiveravgift		0	2 806 792	
Sum inntektsført					0	3 052 427	
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet						106 801 811	
Kapitalkontoer							
60091801	Norges Bank KK /innbetalinger					2 757 621	
60091802	Norges Bank KK/utbetalinger					-110 078 765	
705032	Endring i mellomværende med statskassa					519 332	
Sum rapportert						0	0
Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)							
					2024	2023	Endring
705032	Mellomværende med statskassen				-2 213 481	-2 732 814	519 332

Note A

Forklaring av samla tildeling av utgifter

Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samla tildeling
0554.01	49 000	36 303 000	36 352 000
0554.73	40 925 000	69 531 000	110 456 000

Note B

Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	554.01	554.73
Stikkord		Kan overføres
Merutgift (-)/mindreutgift	1 976 952	36 906 802
Utgiftsført av andre etter gitte belastningsfullmakter (-)	0	
Merutgift (-)/mindreutgift etter gitte belastningsfullmakter	1 976 952	36 906 802
Merinntekter/mindreinntekter (-) etter merinntektsfullmakt	0	Ikke aktuell
Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning		Ikke aktuell
Innsparinger (-)		Ikke aktuell
Sum grunnlag for overføring	1 976 952	36 906 802
Kompensasjon for lønnsoppgjøret 2024*	704 000	
Maks. overførbart beløp**	2 483 950	138 541 000
Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten***	1 976 952	36 906 802

* Kolonnen viser lønnskompensasjon på for lønnsoppgjørene 2024 slik foreslått i departementenes omgrupperingsproposisjoner og slik disse fremgår av vedlegg 4 i Prop. 36 S (2024-2025) Nysaldering av statsbudsjettet 2024. Se årlig rundskriv R-2/2025 for mer detaljert informasjon.

** Maksimalt beløp som kan overføres er lønnskompensasjon pluss 5 % av årets bevilgning på driftspostene 01-29, unntatt post 24, fratrullet lønnskompensasjon, eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet "kan overføres". For poster uten stikkordet "kan overføres", beregnes maksimalt overførbart beløp slik: (Årets bevilgning - lønnskompensasjon) * 5 % + lønnskompensasjon. Se årlig rundskriv R-2/2025 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

*** Mulig overførbart beløp er "Sum grunnlag for overføring", men maksimalt "Maks. overførbart beløp", og minimum "Kompensasjon for lønnsoppgjøret 2024". Se årlig rundskriv R-2/2025 for mer detaljert informasjon om mulig overførbart beløp.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter

Distriktssenteret mottok i 2024 tre belastningsfullmakter:

- Supplerende tildelingsbrev nr. 1: kr 200.000 til følgeforskning i prosjektet "Opplæring i plan for politikere i Møre og Romsdal". kap. 0571, post 21
- Belastningsfullmakt av 5.9.24 - Tilleggsmodul til opplæringsprogram for politikere om samfunnsplanlegging i Møre og Romsdal. kr 450 000, kap. 761, post 21
- Supplerende tildelingsbrev nr. 2: kr 200 000 til "forprosjekt besøksforvaltning (reisemålsutvikling)". Belastningsfullmakten er av 20.11.24 og fullmakten gjelder også for 2025

Stikkordet "kan overføres"

Distriktssenterets bevilgning på kapittel/post 0554.73 er gitt med stikkordet «kan overføres». Beløpet gjelder tilsagn i Merkur-ordningen gitt i løpet av de to siste budsjettårene (på tiltak som er under gjennomføring) og inngår som en del av mulig overførbart beløp. Summen på 138 541 000 tilsvarer tildelt beløp i 2023 og 2024, mens 36 906 802 er det beløpet vi har tildelt tilsagn for og har beregnet at overføres.

6.5. Oppstilling av artskontorrapporteringen for 2024

	2024	2023
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Innbetalinger fra gebyrer	0	0
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	0	347 334
Salgs- og leieinnbetalinger	0	-5 377
Andre innbetalinger	0	0
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>	<i>0</i>	<i>341 957</i>
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Utbetalinger til lønn	26 172 005	26 934 766
Andre utbetalinger til drift	12 037 894	14 607 133
<i>Sum utbetalinger til drift</i>	<i>38 209 899</i>	<i>41 541 899</i>
Netto rapporterte driftsutgifter	38 209 899	41 199 942
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Innbetaling av finansinntekter	931	0
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>	<i>931</i>	<i>0</i>
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet		
Utbetaling til investeringer	40 121	0
Utbetaling av finansutgifter	413	166
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>	<i>40 534</i>	<i>166</i>
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter	39 602	166
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	200 680	600 000
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>	<i>200 680</i>	<i>600 000</i>
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		
Utbetalinger av tilskudd og stønader	70 251 736	85 694 776
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>	<i>70 251 736</i>	<i>85 694 776</i>
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler		
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)	44 955	43 409
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)	2 806 792	2 975 066
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)	1 353 001	1 516 275
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>	<i>-1 498 746</i>	<i>-1 502 201</i>
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet	106 801 811	124 792 683
Oversikt over mellomværende med statskassen		
Eiendeler og gjeld	2024	2023
Fordringer på ansatte	0	0
Kontanter	0	0
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank	0	0
Skyldig skattetrekk og andre trekk	-994 373	-1 167 707
Skyldige offentlige avgifter	-501	-2 993
Avsatt pensjonspremie til Statens pensjonskasse*	-1 218 826	-1 564 545
Mottatte forskuddsbetalinger	0	0
Lønn (negativ netto, for mye utbetalt lønn m.m.)	219	2 431
Differanser på bank og uidentifiserte innbetalinger	0	0
Sum mellomværende med statskassen	-2 213 481	-2 732 814

* Pensjonstrekket i de ansattes lønn (2%) på konto 263 inngår også i denne linjen.

6.6. Resultatregnskap

	Note	2024
Driftsinntekter		
Inntekt fra bevilgninger	1	38 489 728
Salgs- og leieinntekter	1	8 032
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>		38 497 760
Driftskostnader		
Lønnskostnader	2	26 593 143
Avskrivninger på varige driftsmidler	3	138 706
Andre driftskostnader	4	11 766 430
<i>Sum driftskostnader</i>		38 498 278
Driftsresultat		-518
Finansinntekter og finanskostnader		
Finansinntekter		931
Finanskostnader		413
<i>Sum finansinntekter og finanskostnader</i>		518
Resultat av periodens aktiviteter		0
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		
Avgifter og gebyrer direkte til statskassen	5, 6	200 680
Avregning med statskassen innkrevingsvirksomhet		200 680
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		
Utbetaling av tilskudd i Merkur-programmet	7	70 251 736
Avregning med statskassen tilskuddsforvaltning		70 251 736
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		0

6.7. Balanse

Eiendeler	Note	31.12.2024	1.1.2024
A. Anleggsmidler			
I Immaterielle eiendeler		0	0
II Varige driftsmidler			
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	3	505 707	604 293
<i>Sum varige driftsmidler</i>		505 707	604 293
III Finansielle anleggsmidler		0	0
Sum anleggsmidler		505 707	604 293
B. Omløpsmidler			
I Beholdning av varer og driftsmateriell		0	0
II Fordringer			
Kundefordringer	8	53 023	43 582
Andre fordringer	9	489 973	235 737
<i>Sum fordringer</i>		542 996	279 319
III Bankinnskudd, kontanter og lignende		0	0
Sum omløpsmidler		542 996	279 319
Sum eiendeler		1 048 703	883 612
Statens kapital og gjeld			
C. Statens kapital			
I Virksomhetskapi tal		0	0
II Avregninger			
Avregnet med statskassen (bruttobudsjetterte)	5B	-6 349 857	-6 603 345
<i>Sum avregninger</i>		-6 349 857	-6 603 345
D. Gjeld			
I Avsetning for langsiktige forpliktelser		0	0
II Annen langsiktig gjeld		0	0
III Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld		1 570 835	1 883 766
Skyldig skattetrekk og andre trekk		994 373	1 167 707
Skyldige offentlige avgifter		506 827	464 850
Avsatte feriepeng er		2 354 184	2 418 956
Annen kortsiktig gjeld	10	1 947 012	1 551 677
<i>Sum kortsiktig gjeld</i>		7 373 232	7 486 957
<i>Sum gjeld</i>		7 373 232	7 486 957
<i>Sum statens kapital og gjeld drift</i>		1 023 375	883 612
IV Gjeld vedrørende tilskuddsforvaltning og andre overføringer			
Gjeld vedrørende tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		25 328	0
<i>Sum gjeld vedrørende tilskuddsforvaltning og andre overføringer</i>		25 328	0
Sum statens kapital og gjeld		1 048 703	883 612

Note 1 Driftsinntekter

	2024
Inntekt fra bevilgninger*	
Inntekt fra bevilgninger	38 489 728
Sum innbetalinger fra bevilgninger	38 489 728
Salgs- og leieinntekter	
Salgsinntekt, unntatt avgiftsplikt	8 032
Sum slags- og leieinntekter	8 032
Sum driftsinntekter	38 497 760

*Etter de statlige regnskapsstandardene beregnes inntekt fra bevilgninger for bruttobudsjetterte virksomheter som differansen mellom periodens kostnader og opptjente transaksjonsbaserte inntekter og eventuelle inntekter fra tilskudd og overføringer til virksomheten. En konsekvens av dette er at resultat av periodens aktiviteter blir null.

Note 2 Lønnskostnader

	2024
Lønn*	20 370 147
Feriepenger	2 496 400
Arbeidsgiveravgift	2 851 211
Pensjonskostnader**	2 410 903
Sykepenger og andre refusjoner (-)	-1 952 877
Andre ytelser	417 359
Sum lønnskostnader	26 593 143
Antall utførte årsverk	23,63

*På bakgrunn av at lønnsoppgjøret i staten for 2024 ikke var ferdigstilt før i slutten av november, har ikke Distriktssenteret utbetalt resultatet av lønnsoppgjøret i 2024. Vi har derfor gjort et estimat for lønnsavsetning for det sentrale lønnsoppgjøret (lokale og eventuelt sentrale tillegg) som utgjør kr 555 744. Lønnsavsetningen inkluderer feriepenger, og det er avsatt for arbeidsgiveravgift av lønnsavsetningen.

Distriktssenteret la ikke egne midler til potten til lokale lønnsforhandlinger.

** Pensjonskostnaden i 2024 er basert på et estimat for pensjonspremien beregnet av SPK, og ikke faktisk pensjonspremie. Dette skyldes at lønnsoppgjøret i staten for 2024 ikke var ferdigstilt før i slutten av november 2024. Premiesatsen for arbeidsgiverandelen utgjorde i 2024 9,84 prosent (arbeidsgiverandel av pensjonspremie på artskonto 542/pensjonsgrunnlaget i 2024 rapportert til SPK). For regnskapsåret 2023 utgjorde premiesatsen 11,99 prosent

Note 3 Varige driftsmidler

	Driftsløsøre, inventar, verktøy o.l.	Sum
Anskaffelseskost 01.01.	1 347 510	1 347 510
Tilgang i året	40 121	40 121
Anskaffelseskost	1 387 631	1 387 631
Akkumulerte nedskrivninger 01.01	0	0
Nedskrivninger i året	0	0
Akkumulerte avskrivninger 01.01.	743 217	743 217
Ordinære avskrivninger i året	138 706	138 706
Akkumulerte avskrivninger avgang i året (-)	0	0
Balanseført verdi 31.12.2024	505 707	505 707

Avskrivningssatser (levetider)

3-15 år lineært

Note 4 Andre driftskostnader

	2024
Husleie	1 582 687
Andre kostnader til drift av eiendom og lokaler	312 558
Leie maskiner, inventar og lignende	627 042
Mindre utstyrsanskaffelser	7 691
Kjøp av konsulenttjenester	1 704 115
Kjøp av andre fremmede tjenester	4 491 478
Reiser og diett	2 008 059
Øvrige driftskostnader	1 032 798
Sum andre driftskostnader	11 766 430

Tilleggsinformasjon om operasjonelle leieavtaler

Gjenværende varighet	Type eiendel			
	Immaterielle eiendeler	Tomter, bygninger og annen fast eiendom	Maskiner og transportmidler	Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende
Varighet inntil 1 år				
Varighet 1-5 år		1 103 363		27 282
Varighet over 5 år		479 324		
Kostnadsført leiebetaling for perioden	0	1 582 687	0	27 282

Distriktssenteret har to husleieavtaler med varighet på 1 - 5 år. Det gjelder leiekontrakt i Sogndal (5 år fra 2021) og leiekontrakt i Steinkjer (10 år fra 2019). Årlig husleiekostnad er kr 1 103 363

Videre har vi en leiekontrakt med varighet over 10 år i Sandnessjøen (inngått i 2022 for 10 år). Årlig husleiekostnad er kr. 479 324

Distriktssenteret har en leasingavtale med Rønning Kontor og Data om leasing av kopimaskin i Sandnessjøen. Kontrakten gjelder for 5 år og er inngått i 2022. Årlig leiekostnad er kr 27 282

Note 5 Sammenheng mellom avregnet med statskassen og mellomværende med statskassen

A) Forklaring til at periodens resultat ikke er lik endring i avregnet med statskassen i balansen (kongruensavvik)

	31.12.2024	01.01.2024	Endring*
Avregnet med statskassen i balansen	-6 349 857	-6 603 345	253 488

Bakgrunnen for at periodens resultat ikke er lik endring i avregnet med statskassen i balansen for bruttobudsjetterte virksomheter er at konsernkontoene i Norges Bank inngår som en del av avregnet med statskassen i balansen. I tillegg hensyntas enkelte transaksjoner som ikke er knyttet til virksomhetens drift og transaksjoner som ikke medfører ut- eller innbetaling. Nedenfor vises de ulike postene som er grunnen til at endring i avregnet med statskassen i balansen ikke er lik periodens resultat.

Endring i avregnet med statskassen		
<i>Konsernkontoer i Norges Bank</i>		
- Konsernkonto utbetaling		-110 078 765
+ Konsernkonto innbetaling		2 757 621
<i>Netto trekk konsernkonto</i>		<i>-107 321 144</i>
<i>Innbetalinger og utbetalinger som ikke inngår i virksomhetens drift (er gjennomstrømningsposter)</i>		
- Innbetaling innkrevingsvirksomhet og andre overføringer		-200 680
+ Utbetaling tilskuddsforvaltning og andre overføringer		70 251 736
<i>Bokføringer som ikke går over bankkonto, men direkte mot avregning med statskassen</i>		
+ Inntektsført fra bevilgning (underkonto 1991)		38 489 728
- Gruppeliv/arbeidsgiveravgift (underkonto 1985 og 1986)		-2 851 747
+ Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift (underkonto 1987)		1 378 619
<i>Andre avstemmingsposter</i>		
Spesifikasjon av andre avstemmingsposter		0
<i>Forskjell mellom resultatført og netto trekk på konsernkonto</i>		<i>-253 488</i>
Resultat av periodens aktiviteter før avregning mot statskassen		0
Sum endring i avregnet med statskassen *		-253 488

*Sum endring i avregnet med statskassen skal stemme med periodens endring ovenfor.

Note 5 B Sammenheng mellom avregnet med statskassen og mellomværende med statskassen (bruttobudsjetterte virksomheter)

B) Forskjellen mellom avregnet med statskassen og mellomværende med statskassen

		31.12.2024	31.12.2024	
		Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
Immaterielle eiendeler og varige driftsmidler				
	Varige driftsmidler	505 707		505 707
	Sum	505 707	0	505 707
Finansielle anleggsmidler				
	Kundefordringer	53 023	0	53 023
	Andre fordringer	489 973	0	489 973
	Sum	542 996	0	542 996
Langsiktige forpliktelser og gjeld				
	Sum	0	0	0
Kortsiktig gjeld				
	Leverandørgjeld	-1 570 835	0	-1 570 835
	Skyldig skattetrekk og andre trekk	-994 373	-1 068 492	74 119
	Skyldige offentlige avgifter	-506 827	-501	-506 326
	Avsatte feriepengar	-2 354 184	0	-2 354 184
	Mottatt forskuddsbetaling	0	0	0
	Annen gjeld til ansatte	-1 947 231	0	-1 947 231
	Avsatt pensjonspremie til SPK, arbeidsgiverandel	0	-1 144 707	1 144 707
	Annen kortsiktig gjeld	219	219	0
	Gjeld vedrørende tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	-25 328	0	-25 328
	Sum	-7 398 560	-2 213 481	-5 185 079
Sum		-6 349 857	-2 213 481	-4 136 375

Mellomværende med statskassen består av kortsiktige fordringer og gjeld som etter økonomiregelverket er rapportert til statsregnskapet (S-rapport). Avregnet med statskassen viser finansieringen av virksomhetens netto eiendeler og gjeld.

Note 6 Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten

	31.12.2024
Skatter og avgifter, renteinntekter og utbytte m.m.*	200 680
Sum avgifter og gebyrer direkte til statskassen	200 680

*Kr 200 000 gjelder tilbakekrevd tilskudd i Merkur-programmet fra en butikk som har opphørt. I tråd med Merkur-forskriften skal tilskudd som er eldre enn to år, tilbakeføres til statskassen.

Note 7 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

Tilskudd til andre	2024
Utbetaling av tilskudd i Merkur-programmet	70 251 736
Utbetalinger i Merkur-programmet forøvrig	3 297 462
Totalt utbetalt Merkurmidler	73 549 198

I 2024 fordeler utbetalte tilskudd seg slik

Drivstoff	878 402
Investeringsstøtte	50 207 052
Utviklingsstøtte	186 160
Merkur Bok	193 809
Servicestøtte	4 450 000
Sum støtte til dagligvarebutikker og bokhandel	55 915 423
Oppfølgingsordningen	4 833 543
Omstillingsordningen	4 167 332
Merkur utvikling	4 843 386
Andre aktiviteter vedtatt av styret	3 297 462
Innovasjonsprosjekt	492 052
Sum utbetalt i kompetanseprogrammet	17 633 775
Totalt utbetalt Merkurmidler	73 549 198

Fra bevilgningsrapporten

Mindreutgift, Merkur	36 906 802
-----------------------------	-------------------

Mindreutgiften gjelder

Tilsagn til butikker (2023 og 2024), ikke utbetalt	21 644 450
Tilsagn til konsulenter (2023 og 2024), ikke utbetalt RF	9 407 051
Tilsagn til konsulenter (2023 og 2024), tilsagn utenom RF	1 849 550
Ikke disponert del av støttemidler (overført 2025)	1 347 732
Ikke disponert del av kompetansemidler (overført 2025)	2 623 671
Uidentifisert avvik	34 348
Sum	36 906 802

Note 8 Kundefordringer

	31.12.2024	1.1.2024
Kundefordringer til pålydende	53 023	43 582
Sum kundefordringer	53 023	43 582

Note 9 Andre kortsiktige fordringer

	31.12.2024	1.1.2024
Forskuddsbetalte leie	185 835	92 613
Andre forskuddsbetalte kostnader	202 226	0
Andre fordringer	101 912	143 123
Sum andre kortsiktige fordringer	489 973	235 737

Note 10 Annen kortsiktig gjeld

	31.12.2024	1.1.2024
Skyldig lønn	-219	-2 431
Annen gjeld til ansatte	1 391 487	1 554 108
Avsetning for lønnsoppgjøret 2024*	555 744	0
Sum annen kortsiktig gjeld	1 947 012	1 551 677

* På bakgrunn av at lønnsoppgjøret i staten for 2024 ikke var ferdigstilt før i slutten av november, har ikke Distriktssenteret utbetalt resultatet av lønnsoppgjøret i 2024. Vi har derfor gjort et estimat for lønnsavsetningen for det sentrale lønnsoppgjøret (lokale og eventuelt sentrale tillegg), jf. note 2.

7. Vedlegg

7.1. Nøkkeltall Merkur-programmet

Oversikt over tildelinger gjennom støtteordningene, sortert på fylke

	Merkur Bok	Drivstoff-anlegg	Investerings-støtte	Service-støtte	Utviklings-støtte	Straum-støtte	Covid-støtte	Til saman	Til saman utan straum/Covid
Troms			3 821 000	600 000				4 421 000	4 421 000
Finnmark	19 130		2 736 700	600 000				3 355 830	3 355 830
Nordland	38 260	356 000	8 024 900	1 100 000				9 163 160	9 163 160
Trøndelag		1 200 000	5 340 000	300 000				6 840 000	6 840 000
Møre og Romsdal		107 000	5 546 700	200 000				5 853 700	5 853 700
Vestland	15 000	138 000	11 517 850	950 000				12 620 850	12 620 850
Rogaland	19 130	39 000	2 324 600	100 000				2 482 730	2 482 730
Agder		268 000	4 414 700	400 000				5 082 700	5 082 700
Vestfold	50 000		42 000					92 000	92 000
Telemark	38 260		442 200					480 460	480 460
Innlandet	19 130	47 000	4 764 000	100 000	50 000			4 980 130	4 980 130
Buskerud			2 128 900					2 128 900	2 128 900
Østfold	19 130							19 130	19 130
Akershus	19 130		588 000					607 130	607 130
Totalt 2024	234 170	1 799 000	51 691 550	4 350 000	50 000			58 127 720	58 127 720
Totalt 2023	112 000	2 326 000	51 416 000	4 850 000	50 000	171 832		58 925 832	58 754 000
Totalt 2022	460 000	2 284 500	45 562 500	5 425 000	50 000	10 033 347		63 815 347	53 782 000
Totalt 2021	500 000	5 047 000	43 614 000	5 500 000	50 000			54 711 000	54 711 000
Totalt 2020	473 000	5 137 000	40 826 000	6 400 000	90 000		5 354 027	58 280 027	52 926 000
Totalt 2019	390 000	9 519 000	36 322 000	5 774 000	285 000			52 290 000	52 290 000
Totalt 2018	500 000	4 344 000	25 039 000	4 100 000	425 000			34 408 000	34 408 000
Totalt 2017	500 000	2 871 000	24 304 000	4 050 000	441 734			32 166 734	32 166 734
Totalt 2016		5 171 000	27 629 000		1 476 000			34 276 000	34 276 000
Totalt 2015		6 619 000	35 085 000		1 459 000			43 163 000	43 163 000
Totalt 2014		5 107 000	31 439 000		1 900 000			38 446 000	38 446 000

7.2. Oversikt over kommuner vi har vært tett på i 2024, og bakgrunnen for oppfølging

	Finnmark	Troms	Nordland	Trøndelag	Møre og Romsdal	Vestland	Rogaland	Agder	Telemark	Buskerud	Inn-landet	Østfold
Bygdevekestpilot	Gamvik, Lebesby, Porsanger, Nordkapp, Berlevåg, Båtsfjord, Nesseby, Tana, Hammerfest, Hasvik, Måsøy	Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa, Kvænen		Rindal, Holtålen, Grong, Lierne, Namskogan, Røyrvik	Aure, Smøla	Solund, Fedje			Seljord, Kviteseid, Nissedal, Fyresdal, Tokke, Vinje		Trysil, Våler, Åmot, Engerdal	
Boligtiltak i distriktene. Både tilskuddsordningen og andre	Lebesby (2023), Vestre Varanger (2024), Bygdevekest-pilotene i Finnmark (2024)	Senja (2023), Andøy (2024)	Beiarn, Evenes (2024), Røst og Værøy (2024), Træna (2024)	Leka (2023), Tydal (2023 og 2024), Rindal (2023), Heim (2023), Bygdevekest-pilotene i Trøndelag (2024), Høylandet (2024), Rennebu (2024), Meråker (2024), Overhalla (2024)	Fjord (2024), Gjemnes (2024), Rauma (2024)	Masfjorden mfl (2023)			Drangedal (2023 og 2024), Fyresdal (2024), Tokke (2024)	Ål og Hallingdal regionråd	Skjåk (2023 og 2024), Rendalen og Folldal (2023 og 2024), Sør-Aurdal (2023 og 2024), Dovre (2024), Øystre Slidre (2024), Vågå (2024)	
Nettverk innovasjon	Lebesby, Bygdevekestpilot Vestre Varanger		Meløy	Høylandet, Leka, Bygdevekestpilot Holtålen og Rindal, Bygdevekestpilot Indre Namdal			Stavanger (Kvernevik), Kvitsøy			Krødsherad	Grue	
Kartlegging/artikkel Godt eksempel			Sømna, Evenes, Herøy		Smøla				Tokke, Vinje	Rollag		Aremark

	Finnmark	Troms	Nordland	Trøndelag	Møre og Romsdal	Vestland	Rogaland	Agder	Telemark	Buskerud	Inn-landet	Østfold
Planlegging for politikere (Møre og Romsdal)					Gjemnes, Stranda, Fjord, Vanylven, Sande							
I lag (Trøndelag)				Leka, Meråker, Høylandet, Snåsa, Tydal, Rennebu								
Samfunnsplanlegging			Grane Dønna, Vefsneia		Giske, Ørsta	Lærdal, Ulvik,		Bykle, Iveland Hægebostad				
Læring for næring					Tingvoll, Aure, Haram, Molde, Sunndal, Sykkylven og Ulstein	Sogndal, Sunnfjord, Voss, Samnanger, Askøy, Eidfjord, Gulem, Fitjar, Solund	Hå, Time, Bjerkreim, Strand, Utsira					
Rekruttering			Beiarn, Gildeskål, Saltdal, Sørfold, Steigen, Hamarøy, Fauske m.fl.			Bremanger						
Nettverk ordførere og kommunedirektører		Storfjord (k-dir)	Dønna, Grane, Herøy			Solund		Bykle, Iveland			Grue	
Forsvarskommuner	Sør-Varanger	Bardu og Målselv										
Bærekraft	Porsanger, Lebesby, Gamvik, Nordkapp	Balsfjord, Målselv, Bardu, Sørreisa, Dyrøy										
Tilflytting og inkludering		Lyngen, Storfjord, Tromsø, Karlsøy, Balsfjord				Region Sogn					Skjåk	

	Finnmark	Troms	Nordland	Trøndelag	Møre og Romsdal	Vestland	Rogaland	Agder	Telemark	Buskerud	Inn-landet	Østfold
(Tett)stedsutvikling							10 kommuner "Attraktive tettsteder i distriktene i Rogaland"					
Besøksforvaltning						Kommer						
Utviklingsevne									Drangedal, Kragerø, Nissedal, Kviteseid		Sel, Nordre land	
Bygdelivsbutikk												
Merkur reiseliv	Hammerfest kommune (Arnulf Larsen, AS, Havnnes)	Senja (Lysnes handel), Nordreisa (Johs Giæver AS), Kåfjord (Djupvik Handel og Sentralstasjon) og Karlsøy (Karlsøybutikken)	Alstahaug (Austbø Samvirkelag), Rødøy (Nærbutikken Rødøy), Gildeskål (Nærbutikken Sør-Arnøy), Steigen (Ninas dagligvare), Andøy (Nordmela landhandlerei og kafe) og Hamarøy (Storjord Servicesenter)	Namsskogan (Skorovas S-lag)								
Merkur-konsulent-prosjekter												
Annet/diverse						Sunnfjord (Viksdalen nærmiljø-råd)				Hemsedal, Ål, Flå, Hol, Gol, Nesbyen	Grue	

7.3. Merkur-styrets årsmelding 2024

Merkur-styrets årsmelding 2024

Merkur-styret er et fagstyre oppnevnt av KDD, sammensatt av representanter fra dagligvarekjeder, butikkdrivere, kommuner og andre relevante samarbeidspartnere.

Styret har hatt følgende sammensetning i 2024:

- Wenche Fresvik, Agder fylkeskommune, Arendal, leder
- Roy Hval, Joker/Nærbutikken, Bærum, nestleder
- Håvard Skeie, Joker Foldereid, Nærøysund kommune
- Gunta Venge, Snarkjøp Gruppen, Øygarden
- Ragnvald Storvoll, Nordavind utvikling, Dyrøy
- Kristian Aasbrenn, Handelshøgskolen Innlandet, Rena
- Åshild Vere Jacobsen, Kulturbokhandelen, Farsund
- Ingvil Størksen, Coop Norge SA, Oslo

Seniorrådgiver Knut Ove Nordås, observatør fra Kommunal- og distrikts departementet.

I 2024 har styret gjennomført totalt 4 ordinære styremøter og behandlet 31 saker. To møter ble gjennomført ved fysisk frammøte, og to møter har blitt gjennomført digitalt ved hjelp av Teams. I tillegg ble det gjennomført ett ekstraordinært styremøte der styret behandlet høringsinnspill til Menon-publikasjon nr 70/2024. Her har Menon Economics, på oppdrag fra KDD, vurdert om styringsformen til Merkur-programmet er hensiktsmessig og tilpasset programmets framtidige behov.

Menon Economics anbefaling om Merkur programmets styringsform

Styrets arbeid i 2024 ble preget av Menons vurdering av Merkur-programmets styringsform. I styrets høringsinnspill påpeker et samlet styre at de er uenige i Menon Economics konklusjonen om å avvike Merkur-styret.

Mangelfull metode

Styret mener Menons anbefaling om å avvike programstyret er basert på et svakt faglig grunnlag og stiller seg kritisk til forskningsdesignet i rapporten. Innhenting og bearbeiding av datamateriale, som danner grunnlag for den konklusjonen Menon har fattet i sin rapport, er etter styrets oppfatning meget mangelfull. Datamateriale fra 11 dybdeintervju, hvor rapporten ikke stiller spørsmålstegn rundt informantenes sterke egeninteresse knyttet til styring og organisering av Merkurprogrammet, burde vært belyst og vurdert i rapporten. Likeledes stiller styret seg undrende til hvilke dokumenter Menon mener er relevante for å belyse og foreslå vesentlige endringer i styring og organisering av Merkur-programmet.

Negative konsekvenser

I høringsinnspillet vektlegger styret sin bekymring for manglende tilgang til butikkfaglig kompetanse, strategisk kompetanse i utvikling av handelsnæringen og manglende uavhengighet i den nye styringsmodellen av Merkur-programmet.

Styrets anbefaling

Et samlet styre foreslo at KDD burde underkjenne rapporten. Menons utredningsarbeid danner ikke faglig grunnlag for å vurdere styring og organisering av Merkur-programmet på en helhetlig måte. Styrets anbefaling ble ikke tatt til følge, og førte til at det vedtatte årshjulet for styrets arbeid i 2024 ble revidert og flere styremøter ble avlyst.

Styrets arbeid

Styret skal ifølge instruks for Merkur-styret av 20.12.2021 utarbeide og vedta en årlig rapport, som inneholder en overordnet vurdering av styret sitt bidrag til Merkur-programmet si måloppnåelse. Styret vil gi følgende rapport med utgangspunkt i hvordan §4 i instruksen definerer styrets oppgaver:

Arbeid i samsvar med revidert årshjul

Styrets arbeid har blitt utført i samsvar med revidert årshjul for 2024. Følgende tema har blitt drøftet i styret, i tillegg til løpende saksbehandling:

- Hvordan fremme samspill mellom Merkur butikker, kommuner og andre aktører om utviklinga av fremtidsretta og velfungerende tjenestetilbud og løsninger på samfunnsutfordringer i distrikta?
- Innspill til evalueringen av Merkur bok.
- Hvordan skape fremtidas nærbutikk med fokus på energieffektivisering, digitalisering og bærekraft?
- Hvordan legge til rette for fremtidas nærbutikk gjennom satsing på nye forretningsmodeller gjennom samarbeid mellom kommune og nærbutikk?
- Hvordan ivareta sentrale bærekraftområder i Merkur-programmet, som sosialt ansvar, miljøpåvirkning og økonomisk bærekraft?

1. Være pådriver for at eksterne samarbeidsaktører som har betydning for Merkur-butikkene, er kjente med, og bidrar til å realisere målsettingene i Merkur-programmet, som for eksempel bransjeorganisasjoner, dagligvarekjedene, Posten Norge AS, Norsk Tipping AS og Innovasjon Norge.

Et samlet styre fungerer som kontaktledd mellom Distriktssenteret og kjedene, og tilfører Distriktssenteret faglig kunnskap om dagligvaremarkedet generelt, og kjededrift spesielt. De er også bindeledd mellom konsulentene og kjedenes regionapparat. Kjedene bidrar videre med relevant og oppdatert kompetanse for å sikre målrettede, velfungerende støtteordninger, samt relevante og kompetansebyggende opplæringsprogrammer. Den generelle kontakten mellom kjedene og Distriktssenteret har vært god.

Samarbeid med andre virkemiddelaktører

Pilotprosjektet Framtidas nærbutikk i det flerfunksjonelle bygget har bidratt til flere interessante utviklingsresultater for distriktsbutikkene, og har vist hvor viktig samarbeid mellom flere virkemiddelaktører er, for å lykkes med innovativ tjenesteutvikling. Styret har vært pådriver for at pilotprosjektet opprettet et samarbeid med Siva, Innovasjon Norge, Husbanken, fylkeskommuner og kommuner. Denne samarbeidsplattformen vil være avgjørende for å skaffe videre finansiering av de resultatene som er synliggjort i pilotprosjektet, og for å fremme langsiktig samarbeid. Eksempelvis kan Husbanken spille en avgjørende rolle sammen med Merkur, for å realisere ulike former for samlokalisering med distriktsbutikkene. Styret har vært opptatt av at erfaringene fra dette pilotprosjektet skal få overføringsverdi og komme flere butikker til gode.

Koblingen av Merkur sine ressurser opp imot andre virkemiddelaktører er også et viktig grep for fremtiden, der styret peker på muligheten for å koble omstillingssatsing i distrikta (post 65) på Merkur programmet, via fylkeskommunen og Innovasjon Norge.

Dialog med Helsedirektoratet

I 2024 har det vært økt oppmerksomhet rundt salg av aldersbestemte varer, spesielt i forbindelse med delvis selvbetjente butikker, og hvordan ny teknologi kan støtte butikkene i å overholde aldersverifikasjonskravene.

Styret har vært pådriver for at dialogen med Helsedirektoratet, som startet i 2023, bør fortsette. Helsedirektoratet jobber med å etablere klare retningslinjer for hvordan nye teknologiske løsninger skal fungere for å sikre at alderskravene oppfylles.

2. Gi strategiske føringer for arbeidet med Merkur-programmet, gjennom å vedta overordnet budsjett for midlene avsatt til Merkur-programmet, fordele midler mellom de ulike tilskuddsordningene og kompetanseprogrammet sine aktiviteter, fatte vedtak om utviklingsprosjekt og større satsinger/aktiviteter i Merkur.

Styret har gjennom overordnet vedtak om strategi og budsjett (sak 4/24) fordelt Stortingets bevilgning på 69 531 mill. kr slik at 23 050 mill. kr ble avsatt til kompetanseprogrammet og 46 481 mill. kr til støtteordningene.

Innovasjons- og pilotprosjekter

Styret har støttet finansiering av nye innovasjons- og pilotprosjekter, påpekt betydning av overføringsverdi og behov for erfaringsutveksling for å styrke arbeidet med prosjekter i alle regioner.

- Bygdelivsbutikk – Nærbutikken som møteplass og velferdssentral.
- Økonomisk effekt-samarbeid kommune og nærbutikk og samarbeid kommune og bokhandel.
- Merkur reiseliv, et utviklingsprogram for Merkur-butikker som satser i reiselivsmarkedet, for å utvikle tilleggssnæring innen reiseliv, bedre butikkens lønnsomhet og utvikle kjøpmennene som reiselivsaktører.
- Mentoropplæring ble initiert som et eget program for nye drivere av dagligvarebutikker og bokhandler i distriktet. Mentorordningen har en viktig rolle i å styrke distriktsbutikkene i generasjonsskifte, og utvikle butikken til å bli mer bærekraftig og konkurransedyktig.

Situasjonsanalyse om utfordringer knyttet til ENØK

I 2024 har styret bedt Distriktssenteret om å lage en situasjonsanalyse av utfordringsbildet i forhold til ENØK som satsingsområde i Merkur-programmet. En slik analyse er ikke gjennomført i 2024, og styrets anbefaling er at dette bør prioriteres i 2025.

Strengere krav til bruk av kjølemedium

Innen 2030 vil det være strengere krav til bruk av kjølemedium, ettersom kjølesystemene som benytter tradisjonelle klimagasser (som HFC-er) er kjent for å ha høyt globalt oppvarmingspotensial (GWP). Flere internasjonale avtaler setter mål for å fase ut HFC-er, og erstatte dem med kjølemedium som har lavere GWP.

Merkur butikkene, som fortsatt benytter eldre kjølesystemer med HFC-er, vil måtte oppgradere eller bytte ut disse systemene til mer miljøvennlige alternativer. Dette kan medføre høyere kostnader i form av investering i ny teknologi, installasjon og vedlikehold. Selv om nye teknologier for kjølemedium og energieffektivitet kan redusere driftskostnadene på sikt, vil det på kort sikt medføre betydelige investeringer. Butikkene i distriktene kan ha en trangere økonomi og mindre kapital til å gjennomføre disse oppgraderingene. Styret har bedt Distriktssenteret om å avklare i hvilken grad det kommende kravet vil medføre kostnader som gjør det krevende for enkelt-butikker under Merkur-paraplyen å overleve, og følgelig om det er behov for økte midler til Merkur en periode.

Merkur bok

I styremøtet i april ble det gitt en omfattende orientering om Merkur bok, der styret oppfordrer Distrikssenteret til å fortsette det gode arbeidet, og støtter det nye utviklingsprosjektet «Digitale bokbad». Styret mener Merkur Bok er en viktig del av Merkur-programmet og bør styrkes. Styret har tidligere foreslått å øke Utviklingsstøtten for bokhandel og utvikle kompetanseprogrammet for bokhandlere videre.

3. Gi strategiske råd for arbeidet med Merkur-programmet

- Høringer og innspill til departementet, innenfor relevante saker og politikkområder

Økt ramme for bagatellmessig støtte

Erfaringer fra innovasjonsprosjekter, og langsiktig arbeid med utvikling av dagligvarebutikker i distriktene som innebærer behov for investeringsstøtte, har pekt på behovet for notifisering av Merkur-ordningen. Styret ba KDD om å starte prosessen for å øke rammen for bagatellmessig støtte.

Samarbeid om teneste-utvikling

Merkur-styret ga strategiske råd og innspill til Distrikssenteret for å følge opp oppdrag fra KDD om samspill knyttet til tjenesteutvikling. Merkur-styret ga råd om å:

- ta i bruk nye og mer omfattende samarbeidsmodeller der Merkur-butikkene danner navet i samarbeidsmodellen.
- tydeliggjøre Merkur-konsulentenes sin rolle som pådrivere og kompetanseleverandører for å utvikle bærekraftige forretningsmodeller der utvikling av nye tjenestetilbud bidrar til bedre driftsgrunnlag og økt lønnsomhet.
- synliggjøre gode eksempler på hvordan samspill knyttet til tjenesteutvikling har gitt gode resultater for Merkur-butikkene og lokalsamfunnet.
- utarbeide en kommunikasjonsplan for dette arbeidet.

EUs emballasjedirektiv og konsekvenser for distriktsbutikken

Den nye EU-ordningen knyttet til pantesystemet er en del av EUs strategi for å fremme en sirkulær økonomi og redusere miljøpåvirkningen fra emballasjeavfall, spesielt plast. Denne ordningen tar sikte på å forbedre pantesystemer for emballasje, og styrke innsamling og resirkulering av plastflasker og bokser. Ordningen har innvirkning på både forbrukere, produsenter og butikker, inkludert distriktsbutikker som er en del av Merkur-programmet. Det norske pantesystemet er kjent for å ha høy innsamlingsrate, men kan allikevel bli omfattet av direktivet.

Styret har initiert etablering av en arbeidsgruppe med representanter fra hver av kjedene og Distrikssenteret. Arbeidsgruppen fikk i oppdrag sammenstille informasjon om EUs kommende emballasjedirektiv og mulige konsekvenser for de minste distriktsbutikkene. Den nye EU-ordningen for pantesystemer vil ha betydelige konsekvenser for distriktsbutikker, både økonomisk og operasjonelt. Styret råder at anbefalingene fra arbeidsgruppen følges opp i 2025.

Ny forskriftsendring for Merkur-programmet.

Styret har vært opptatt av å få justert på forskriften som gjelder for støtteordningene, slik at

omsetningsgrenser og støttebeløp blir oppjustert i takt med prisstigningen. Styret anbefalte at utviklingsstøtten til bokhandlere blir økt, øke nivå på servicestøtte til de minste dagligvarebutikkene, endret omsetningskrav for investeringsstøtte og servicestøtte, tydeliggjort definisjon av en Merkur-butikk.

- Vurdering av statusrapporter for tilskuddsordningene og kompetanseprogrammet, som blir lagt fram på hvert styremøte

Analyse av styringsdata

Styret ser på statusrapportene som nyttige orienteringer om Merkur-programmets virkemidler. I 2024 har styret etterlyst en mulighet for å få analysert tallmaterialet på en mer strategisk måte. Gjennom tilbakemeldinger fra Distriktssenteret har styret fått opplyst at det digitale tilskuddsforvaltningssystemet Regionalforvaltnig.no (RF) har store begrensninger når det gjelder å hente ut nødvendig datagrunnlag som kan benyttes i en slik analysemodell. Tilskuddsforvaltningssystemet RF skal revideres, og en viktig del av dette arbeidet er å lage et bedre digitalt system hvor datamaterialet som ligger i systemet kan bidra til styringsparameter som kan gi grunnlag for bedre strategiske beslutninger.

- vurdering av innretning og prioritering av tilskuddsordningene

Effektiv tilskuddsforvaltning og støtte til områder med størst potensiale

Vurdering av innretning og prioritering av tilskuddsordningene i Merkur-programmet handler om å sikre at midlene blir tildelt på en effektiv måte, slik at distriktsbutikkene og bokhandlere får best mulig bistand til å møte utfordringer knyttet til drift, bærekraft, teknologiske endringer og endrede forbruksmønstre. Merkur-programmet er et viktig virkemiddel for å styrke butikkene og bokhandlere i distriktene, og tilskuddsordningene spiller en sentral rolle i dette. Styret har fokusert på å støtte områdene som har størst potensial for positiv innvirkning, som ENØK tiltak, digitalisering, forretningsutvikling gjennom lønnsomme tilleggstenester og kompetanseheving.

- vurdering av rammer og prioriteringer for Merkur-konsulentene sitt arbeid

Konsulentenes habilitet og kunnskap om konkurranse-lovgiving

I 2024 har styret fått bedre kunnskap om, og innsikt i det arbeidet Merkur-konsulentene utfører ute i felt. Konsulentene er bindeledd mellom butikkene og Merkur-programmet, og sentrale pådrivere for butikkenes omsetningsutvikling og overlevelsesrate. Styret har flere ganger påpekt hvor viktig det er at konsulentene har god kunnskap om habilitet og konkurranse-lovgiving i sitt arbeid med butikker fra ulike kjeder. Styret mener at en sentral oppgave for Distriktssenteret i oppfølging av Merkur-konsulentene, er å sørge for at dette virkemidlet fungerer i samsvar med gjeldene konsulentavtale og Merkur-programmets kjerneverdi.

Styret har gjort prioriteringer for konsulentenes arbeid gjennom budsjettvedtak, vedtak om bevilgninger til utviklings- og omstillingsprosjekter.

4. Være klageorgan for enkeltvedtak fatta av Distriktssenteret, innenfor de økonomiske støtteordningene.

Styret har behandlet 3 ankesaker i 2024. Ingen av ankesakene ble tatt til følge.

Utfordringer

Dyrtid og prisbevisste kunder

2024 har vært nok et utfordrende år for mange Merkur-butikker. Flere kunder har fått dårligere råd på grunn av ustabile strømpriser, høye bensinpriser, høy rente, og en generell prisstigning både på varer og tjenester. Dette gjør at kundene har blitt mer opptatt av prisen på dagligvarer. Mange butikker på bygda har som følge av dette fått redusert omsetning, og en langt tøffere konkurranse fra lavprisbutikker i byer og kommunesenter.

Behov for økte midler til investeringsstøtte

Til tross for økonomiske utfordringer har det vært stor vilje til investeringer. Merkur programmet har for andre året på rad gått tom for ordinære midler til investeringsstøtte i første halvår. Dette viser tydelig at det er behov for økte midler dersom programmet fortsatt skal kunne spille en viktig rolle for å støtte opp om utsatte, marginale butikker i Distrikts-Norge, og oppfylle Merkur programmets hovedmål om å sikre innbyggerne i distriktene tilgang til en nærliggende dagligvarebutikk og tjenester av god kvalitet.

Merkur styrets anbefalinger

Merkur-programmet kan styrke sitt bærekrafts arbeid fremover ved å fortsette å prioritere ny teknologi, digitalisering, partnerskap og utvikling av nye forretningsmodeller. Tilrettelegging for fjernstyrte butikker bør også være en satsing i fremtiden som et viktig konkurransefortrinn for distriktsbutikker.

Synliggjøre samfunnseffekten av distriktsbutikkens vare- og tjenestetilbud

Styret foreslår at det utarbeides kunnskap som viser det samfunnsøkonomiske regnestykket av samarbeid mellom butikk og kommune/fylkeskommune og andre aktører. Merkur-programmet bør ha høye ambisjoner for flere avtaler mellom kommune og nærbutikk, og synliggjøre samfunnseffekten av samarbeid når det gjelder tjenesteleveranser. Butikkene i distriktene spiller en sentral rolle i å sikre mat- og vareforsyning, samt tilby nødvendige tjenester til befolkningen. For at distriktsbutikker skal kunne ivareta sin rolle som beredskapsaktører er det behov for utvidet samarbeid og tydeliggjøring av ansvar og oppgaver.

Fleksible og målrettede tiltak

Styret foreslår at tilskuddene er fleksible og målrettet, slik at butikkene og bokhandlere får nødvendig støtte til å møte både nåværende og fremtidige utfordringer. Prioriteringene av ordningene bør skje i tråd med nye utfordringer, teknologiske fremskritt og endrede forbrukermønstre. Butikkene og bokhandlerne trenger både tilgang til kompetansetiltak og økonomisk støtte, for å utvikle og implementere strategier for vekst, effektivitet og bærekraft.

Konsekvensanalyse av demografiske endringer

Styret anbefaler at det utarbeides en konsekvensanalyse av demografiske endringer og hvilken betydning det har for distriktsbutikkene og bokhandlerens omsetningsutvikling og overlevelsesrate.

Merkur-styret vil takke KDD for oppdraget og Distriktssenteret for samarbeidet i året som har gått.

8. Referanser

- Brastad, B., Løkken, J., & Opdal, I. (2022). *Økt bruk og nytte - Brukerundersøkelse for Distriktssenteret 2022*. Oxford Research. Hentet fra <https://distriktssenteret.no/litteratur/brukerundersokning-for-distriktssenteret-2022/>
- Brastad, B., Løkken, J., & Opdal, I. (2023). *Butikkstøtte som styrker distriktssamfunnet*. Oxford Research. Hentet fra <https://distriktssenteret.no/litteratur/merkur-programmet-styrkar-distiktssamfunna/>
- Distriktssenteret. (2021). *Strategi 2021-2025*. Distriktssenteret. Hentet fra <https://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2021/01/Distriktssenteret-Strategi-2021-2025.pdf>
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2023). *Tildelingsbrev 2024 - Distriktssenteret*. Kommunal- og distriktsdepartementet.
- NOU 2023:25. (2023). *Omstilling til lavutslipp. Veivalg for klimapolitikken mot 2050*. Klima- og miljødepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-25/id3006059/>
- NOU 2023:9. (2023). *Generalistkommunesystemet. Likt ansvar - ulike forutsetninger*. Kommunal- og distriktsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-9/id2968517/>
- Øyum, L., Carlsson, E., Ekmann, L., & Stjernström, O. (2024). *Midtveisrapport i følgeforskning og -evaluering av Bygdevekstavtaler som distriktspolitisk virkemiddel*. Sintef.

Distriktssenteret
Kompetansesenter for distriktsutvikling

MERKUR
FOR BUTIKKEN OG BYGDA

Alstahaug – Steinkjer – Sogndal

distriktssenteret.no
merkur-programmet.no
Telefon 48 16 82 80